

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องและนำเสนอเป็น 3 ตอน
ดังนี้

ตอนที่ 1 แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

ตอนที่ 2 หลักการ แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการบริหารการศึกษา

ตอนที่ 3 หลักการ แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการบริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน

ตอนที่ 4 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ตอนที่ 1 แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

1.1 กรอบแนวคิดหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

เศรษฐกิจพอเพียงเป็นหลักในการดำเนินชีวิตไปสู่ความเจริญก้าวหน้า พร้อมกับความสมดุล และมั่นคงเมื่อนำไปใช้บริหารจัดการตนเองและภาระงานที่บุคคลนั้นกำลังกระทำอย่างสม่ำเสมอ ย่อมสำเร็จประโยชน์และนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน และปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เป็นกรอบแนวคิดที่ต้องใช้ความรู้ควบคู่ไปกับคุณธรรมในการตัดสินใจ โดยคำนึงถึง 3 หลักการ ได้แก่ ความพอประมาณ ความมีเหตุผล และการมีระบบภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี และมุ่งที่จะทำให้เกิดขึ้นนำไปสู่ความเจริญก้าวหน้าที่สมดุล และพร้อมรับการเปลี่ยนแปลงในด้านต่าง ๆ ได้แก่ ด้านวัตถุ สังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรม ซึ่งพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช รัชกาลที่ 9 ทรงมีพระราชดำรัสชี้แนะแก่พลชนกรชาวไทย มาโดยตลอด ตั้งแต่ก่อนเกิดวิกฤติทางเศรษฐกิจในปี 2540 มีรายละเอียดดังแผนภาพที่ 2.1

แผนภาพที่ 2.1 แสดงองค์ประกอบปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

ที่มา: สำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ (2548)

จากแผนภาพสามารถอธิบายองค์ประกอบหลักปรัชญาของปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งเป็นปรัชญาที่ชี้แนะแนวทางการดำรงชีวิตอยู่และปฏิบัติตนในทางที่ควรจะเป็น โดยมีพื้นฐานมาจากวิถีชีวิตดั้งเดิมของสังคมไทย สามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้ตลอดเวลา มองโลกเชิงระบบที่มีลักษณะพลวัต มุ่งเน้นการรอดพ้นจากภัยและวิกฤติ เพื่อความมั่นคงและความยั่งยืนของการพัฒนา มีองค์ประกอบที่สำคัญดังนี้

1. กรอบแนวคิด เป็นปรัชญาที่ชี้แนะแนวทางการดำรงชีวิตอยู่และปฏิบัติตนในทางที่ควรจะเป็น โดยมีพื้นฐานมาจากวิถีชีวิตดั้งเดิมของสังคมไทย สามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้ตลอดเวลา มองโลกเชิงระบบที่มีลักษณะพลวัต มุ่งเน้นการรอดพ้นจากภัยและวิกฤติ เพื่อความมั่นคงและความยั่งยืนของการพัฒนา

2. คุณลักษณะ เศรษฐกิจพอเพียงเป็นแนวทางการดำรงอยู่และปฏิบัติตนในแนวทางที่ควรจะเป็น สามารถนำมาประยุกต์ใช้กับการปฏิบัติตนได้ทุกระดับ โดยมีแนวคิดทางสายกลางเป็นหัวใจสำคัญของกรอบแนวคิด

3. คำนิยาม ความพอเพียง จะต้องประกอบด้วย 3 คุณลักษณะ คือ ความพอประมาณ ความมีเหตุผล และการมีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี เพื่อเตรียมตัวพร้อมรับผลกระทบและการเปลี่ยนแปลงด้านต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น ในแต่ละคุณลักษณะมีความหมาย ดังนี้

1) ความพอประมาณ หมายถึง ความพอดีที่ไม่น้อยเกินไป และไม่มากเกินไปโดยไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น เช่น การผลิตและการบริโภคที่อยู่ในระดับพอประมาณ

2) ความมีเหตุผล หมายถึง การตัดสินใจเกี่ยวกับระดับของความพอเพียงนั้น จะต้องเป็นไปอย่างมีเหตุผลโดยพิจารณาจากเหตุปัจจัยที่เกี่ยวข้องตลอดจนคำนึงถึงผลที่คาดว่าจะเกิดขึ้นจากการกระทำนั้น ๆ อย่างรอบคอบ

3) มีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว หมายถึง การเตรียมตัวให้พร้อมรับผลกระทบและการเปลี่ยนแปลงด้านต่าง ๆ ที่จะเกิดขึ้นโดยคำนึงถึงความเป็นไปได้ของสถานการณ์ต่าง ๆ ที่คาดว่าจะเกิดขึ้นในอนาคตทั้งใกล้และไกล

4. **เงื่อนไข** การตัดสินใจในการประกอบกิจกรรมทางเศรษฐกิจให้อยู่ในระดับพอเพียงนั้น ต้องอาศัยทั้งเงื่อนไขความรู้และเงื่อนไขคุณธรรม กล่าวคือ **เงื่อนไขความรู้** ประกอบด้วย ความรอบรู้เกี่ยวกับวิชาการต่าง ๆ อย่างรอบด้าน ความรอบคอบที่จะนำความรู้เหล่านั้นมาพิจารณาให้เชื่อมโยงกันเพื่อประกอบการวางแผนและความระมัดระวังในการนำไปใช้ให้เกิดผลในการปฏิบัติ **เงื่อนไขคุณธรรม** ที่จะต้องเสริมสร้าง ประกอบด้วย ด้านจิตใจที่ตระหนักในคุณธรรม และความซื่อสัตย์สุจริต และมีความอดทน มีความเพียร ใช้สติปัญญาและในระดับปฏิบัติรอบคอบในการดำเนินชีวิต

5. **แนวทางปฏิบัติ/ ผลที่คาดว่าจะได้รับ** จากการนำปรัชญามาประยุกต์ใช้ คือการพัฒนาที่สมดุลและพร้อมรับต่อการเปลี่ยนแปลงทุกด้าน ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม ความรู้และเทคโนโลยี ซึ่งครอบคลุมใน 4 มิติ ดังนี้

1) **มิติด้านเศรษฐกิจ** เป็นเศรษฐกิจแบบพออยู่พอกินและสามารถอยู่ด้วยตัวเองอยู่ได้โดยไม่เดือดร้อน เพื่อให้สามารถพึ่งตนเองได้มากที่สุดโดยไม่พึ่งปัจจัยต่าง ๆ ที่ไม่ได้เป็นเจ้าของ ใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัดให้เกิดผลคุ้มค่าที่สุด และไม่ผลิตหรือบริโภคเกินกำลัง ซึ่งเป็นการสร้างความเข้มแข็งให้เกิดขึ้นในชุมชน อันจะนำไปสู่การก้าวพ้นจากความยากจน สร้างความมั่นคงทางรายได้ มีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นตามควรแก่สภาพ

2) **มิติด้านสังคม** เป็นเศรษฐกิจพอเพียงแห่งการแบ่งปันบนพื้นฐานของความเอื้ออาทร มีความเมตตา และช่วยเหลือซึ่งกันและกัน มุ่งให้เกิดความสามัคคี ความพึงพอใจ และสังคมที่สงบสุข เพื่อให้ทุกคนอยู่ร่วมกันได้โดยปราศจากการเบียดเบียน การเอารัดเอาเปรียบและการมุ่งร้ายทำลายกัน

3) **มิติด้านสิ่งแวดล้อม** เป็นเศรษฐกิจพอเพียงที่มุ่งอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของชุมชน สังคม ประเทศชาติและโลกโดยรวม ได้แก่ ความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรดิน น้ำ ป่า แร่ธาตุ ความหลากหลายทางชีวภาพ ความเป็นปกติของภูมิอากาศ กระแส/ ทิศทางลม คลื่น พลังงานแสงอาทิตย์ เป็นต้น ซึ่งสิ่งแวดล้อมธรรมชาตินี้ นอกจากจะเป็นปัจจัยในการผลิตและการบริการแล้ว ยังเป็นสภาพแวดล้อมที่สำคัญและจำเป็นในการดำรงชีวิต และการดำเนินชีวิตของมนุษย์และสิ่งมีชีวิตทั้งหลายบนโลก การใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จึง

ควรเป็นไปด้วยความเคารพและระมัดระวัง ด้วยความรับผิดชอบต่อกันในฐานะผู้ที่จำเป็นต้องพึ่งพิงทรัพยากรต่าง ๆ เหล่านี้ในการดำรงชีวิตเช่นกัน

4) มิติด้านวัฒนธรรม เป็นวิถีชีวิตของกลุ่มชนซึ่งสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมที่หลากหลาย อันประกอบด้วยอุดมการณ์บางอย่าง โลกทัศน์บางอย่าง ความสัมพันธ์บางอย่าง และค่านิยมบางอย่างอยู่ในนั้นด้วยซึ่งรวมเรียกว่า วัฒนธรรม ดังนั้นเศรษฐกิจพอเพียงจึงสัมพันธ์และเติบโตจากฐานทางวัฒนธรรมที่มั่นคง ทั้งนี้เพื่อให้เกิดวัฒนธรรมหรือวิถีชีวิตที่ประหยัด อดออม ไม่ฟุ้งเฟ้อ ฟุ่มเฟือยไม่ตกเป็นทาสของวัตถุนิยมหรือบริโภคนิยม ซึ่งทำให้เกิดการเป็นหนี้สินเกิดการทุจริตคอร์รัปชัน ซึ่งเป็นปัญหาสังคมที่ร้ายแรงที่สุดปัญหาหนึ่งที่บ่อนทำลายความมั่นคงของชาติ

ฉะนั้นการตัดสินใจและการจัดการที่พอเพียงผู้ยั่งยืน(ศูนย์สถานศึกษาพอเพียง มูลนิธิยุวสถิรคุณต้องยึดหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง 2-3-4 ดังนี้

1. การทำงานใด ๆ ที่มุ่งให้ประสบผลสำเร็จอย่างราบรื่นแต่ละบุคคลจำเป็นต้องใช้ 2 เงื่อนไข คือความรู้ควบคู่กับคุณธรรมเป็นพื้นฐาน

1.1 ความรู้ คือความรอบรู้เกี่ยวกับวิชาการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง และความรอบคอบที่จะนำความรู้เหล่านั้นมาพิจารณาให้เชื่อมโยงกัน เพื่อประกอบการวางแผน และความระมัดระวังในขั้นตอนการปฏิบัติ

1.2 คุณธรรม คือต้องเสริมสร้างพื้นฐานจิตใจให้มีความตระหนักในคุณธรรมมีความซื่อสัตย์สุจริตและมีความอดทน มีความเพียรใช้สติปัญญาในการดำเนินชีวิต

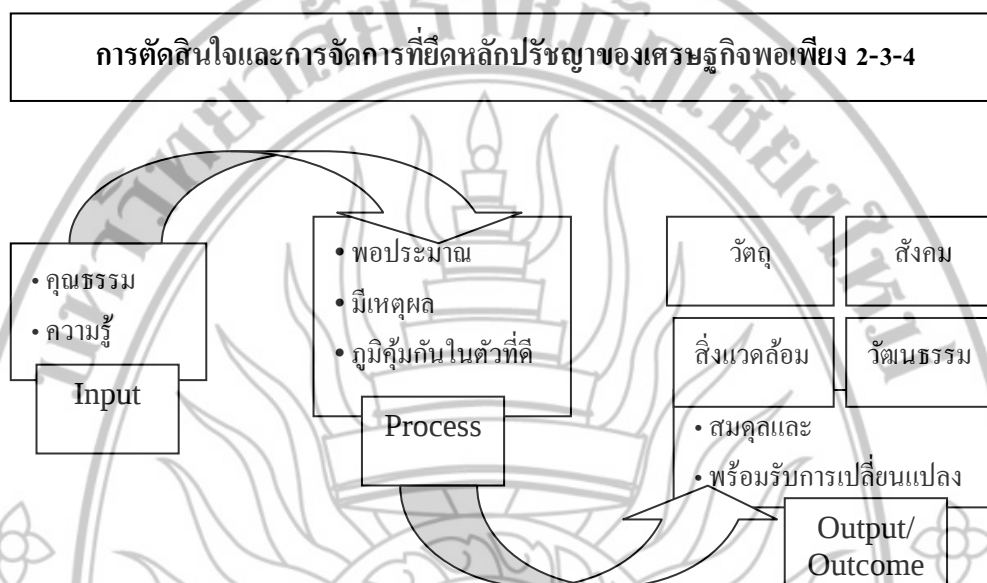
2. การตัดสินใจและการดำเนินการใด ๆ จำเป็นต้องยึด 3 หลักการพอเพียงทุกครั้ง คือ

2.1 พอประมาณ คือ 1) พอเหมาะ พอดี กับสภาพของตน ขององค์กร(ปัจจัยภายใน) และ 2) พอควร สอดคล้อง กับภูมิสังคม (ปัจจัยภายนอก)

2.2 มีเหตุผล คือ 1) รู้สาเหตุ ทำไม / เพราะเหตุใด 2) รู้ปัจจัยที่เกี่ยวข้องวิชาการกฎหมาย ความเชื่อ ประเพณี และ 3) รู้ผลกระทบที่จะเกิดขึ้นในด้านต่าง ๆ กว้าง-แคบ ใกล้-ไกล

2.3 มีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี คือ 1) เตรียมความพร้อมรับการเปลี่ยนแปลงในด้านต่าง ๆ และ 2) วางแผน รอบคอบ ไม่ประมาทเพื่อป้องกันอันตรายหรือปัญหาที่อาจจะเกิดขึ้น ดังแผนภาพที่ 2.2

แผนภาพที่ 2.2 แสดงแนวทางการตัดสินใจและการจัดการที่ยึดหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

ที่มา: มูลินนิธิยุวสถิรคุณ (2560)

สรุปได้ว่า เศรษฐกิจพอเพียง (มูลินนิธิยุวสถิรคุณ, 2560) เป็นหลักในการดำเนินชีวิตไปสู่ความเจริญก้าวหน้า พร้อมกับความสมดุลและมั่นคง เมื่อนำไปใช้บริหารจัดการตนเอง และภารกิจงานที่บุคคลนั้นกำลังกระทำอย่างสม่ำเสมอ ย่อมสำเร็จประโยชน์และนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน และปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เป็นกรอบแนวคิดที่ต้องใช้ความรู้ควบคู่ไปกับคุณธรรม ในการตัดสินใจ โดยคำนึงถึง 3 หลักการ ได้แก่ ความพอประมาณ ความมีเหตุผล และการมีระบบภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี และมุ่งที่จะทำให้ผลที่เกิดขึ้นนำไปสู่ความเจริญก้าวหน้า ที่สมดุล และพร้อมรับการเปลี่ยนแปลงในด้านต่าง ๆ ได้แก่ ด้านวัตถุ สังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรม

1.2 แนวคิดเกี่ยวกับการขับเคลื่อนหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสู่สถานศึกษาขั้นพื้นฐาน

ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับการขับเคลื่อนหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสู่สถานศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อให้เกิดความเข้าใจและนำไปสู่การส่งเสริมสนับสนุนในการน้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสู่สถานศึกษาขั้นพื้นฐานในโรงเรียนบ้านปางมะเขือ อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ดังนี้

1.2.1 แนวคิดเกี่ยวกับการขับเคลื่อนหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสู่สถานศึกษา ขั้นพื้นฐาน ตามแนวทางการดำเนินการของศูนย์สถานศึกษาพอเพียง (มูลนิธิยุวสถิรคุณ ,2560) มีดังนี้

การขับเคลื่อนหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงด้านการศึกษา หมายถึง การดำเนินการส่งเสริมและสนับสนุนให้บุคลากรในภาคการศึกษาทุกระดับ น้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในชีวิตประจำวันและการปฏิบัติภารกิจ เช่น การบริหารการศึกษา การบริหารจัดการงบประมาณการศึกษา การจัดสถานศึกษา การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ การจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน การจัดกิจกรรมนักเรียน เป็นต้น เพื่อที่ท้ายที่สุดแล้วเกิดกระบวนการปรับเปลี่ยนวิถีคิดและวิถีปฏิบัติจนเป็นวิถีชีวิต เพื่อผลให้เกิดการปลูกฝังและบ่มเพาะผู้เรียน เด็ก และเยาวชน ให้มีจิตสำนึกและอุปนิสัย “พอเพียง” (Sufficiency Mindset and Behavior) เพื่อจะได้สามารถดำรงตน และดำเนินชีวิตให้เจริญก้าวหน้าไปได้อย่างสมดุลและพร้อมรับต่อการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ จุดเริ่มต้นของการขับเคลื่อน เนื่องมาจากกระแสพระราชดำรัส “เศรษฐกิจพอเพียง” ที่ปวงชนชาวไทยได้เริ่มรับรู้และเรียนรู้มาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2540 และโดยเฉพาะอย่างยิ่งพระราชดำรัส พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร รัชกาลที่ 9 เมื่อวันที่ 4 ธันวาคม พ.ศ. 2541 ความตอนหนึ่งว่า “...คนเราถ้าพอในความต้องการ ก็มีความโลภน้อย เมื่อมีความโลภน้อย ก็เบียดเบียนคนอื่นน้อยถ้าทุกประเทศมีความคิด ‘อันนี้ไม่ใช่เศรษฐกิจ’ มีความคิดว่าทำอะไรต้องพอเพียง หมายความว่าพอประมาณ ไม่สุดโต่ง ไม่โลภอย่างมาก คนเราก็อยู่เป็นสุข พอเพียงนี้อาจจะมีมาก อาจจะมีของหรูหราก็ได้ แต่ว่าต้องไม่ไปเบียดเบียนคนอื่น ต้องให้พอประมาณตามอัธยาศัย พุดจาก็พอเพียง ทำอะไรก็พอเพียง ปฏิบัติตนก็พอเพียง ฉะนั้น ความพอเพียงนี้ ก็แปลว่า ความพอประมาณ และความมีเหตุผล...” จึงเป็นที่มาของความเข้าใจว่า “เศรษฐกิจพอเพียง” เป็นหลักคิดหลักปฏิบัติในการดำเนินชีวิตที่ทุกคน ทุกประเทศสามารถนำไปใช้ในทุกกิจกรรม ทุกสาขาอาชีพ และทุกระดับ เพื่อให้เกิดการพัฒนาที่สมดุล มั่นคง และยั่งยืน จึงเป็นที่มาของความเข้าใจว่า “เศรษฐกิจพอเพียง” เป็นหลักคิดหลักปฏิบัติในการดำเนินชีวิตที่ทุกคน ทุกประเทศสามารถนำไปใช้ในทุกกิจกรรม ทุกสาขาอาชีพ และทุกระดับ เพื่อให้เกิดการพัฒนาที่สมดุล มั่นคง และยั่งยืน

หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงด้านการศึกษา เริ่มมาจากหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2544 ได้น้อมนำเนื้อหาเกี่ยวกับ “หลักการปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง”ตามคำนิยามที่สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.) ได้รับพระราชทานเมื่อวันที่ 29 พฤศจิกายน พ.ศ. 2542 เข้าสู่หลักสูตร โดยระบุไว้ในมาตรฐานการเรียนรู้ของสาระการเรียนรู้กลุ่มสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม สาระเศรษฐศาสตร์ กำหนดให้นักเรียนทุกระดับชั้น เมื่อจบการศึกษาตามหลักสูตรนี้แล้ว จะต้องเข้าใจและสามารถบริหารจัดการทรัพยากร

การผลิตและการบริโภค การใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัดได้อย่างมีประสิทธิภาพและคุ้มค่า รวมทั้งเข้าใจหลักการของเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการดำรงชีวิตอย่างมีดุลยภาพ ส่งผลให้เกิดการจัดการเรียนรู้เกี่ยวกับ “หลักเศรษฐกิจพอเพียง” อย่างแพร่หลายในโรงเรียนทั่วไป แต่ก็พบว่ายังมีความเข้าใจที่คลาดเคลื่อน ไม่ถูกต้องชัดเจน เกี่ยวกับหลักเศรษฐกิจพอเพียงในภาคการศึกษา เนื่องจากการจัดการเรียนรู้ตามหลักสูตรที่กำหนดไว้ดังกล่าว มักมุ่งเน้นที่กิจกรรมเกษตร การปลูกพืชผักสวนครัวในโรงเรียน หรือกิจกรรมการออมทรัพย์ เป็นส่วนมาก แต่ยังไม่ได้มุ่งเน้นการจัดการกิจกรรมให้ผู้เรียนได้ยึดหลักเศรษฐกิจพอเพียงที่เป็นหลักคิด หลักปฏิบัติในการประพฤติตน และการทำกิจกรรมต่าง ๆ ตามมาตรฐานตัวชี้วัดในหลักสูตรการศึกษา มุ่งหวังให้เกิดขึ้นในปี พ.ศ. 2549 คณะทำงานขับเคลื่อนปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงด้านการศึกษารายได้คณะอนุกรรมการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง จึงได้ร่วมมือกับกระทรวงศึกษาธิการ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (สพฐ.) และโครงการวิจัยเศรษฐกิจพอเพียง สำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ จัดการประชุมอบรมเชิงปฏิบัติการเพื่อจัดทำตัวอย่างแผนการจัดการเรียนการสอนสำหรับครูที่สอนแต่ละสาระการเรียนรู้และระดับชั้นต่าง ๆ เพื่อนำไปใช้เป็นแนวทางในการจัดการเรียนรู้ให้บรรลุตามมาตรฐานตัวชี้วัดที่กำหนดไว้ในหลักสูตรการศึกษา โดยมีคณะผู้เชี่ยวชาญ ผู้บริหาร และครูจากทั่วประเทศร่วมกันทำงาน จนได้กรอบเนื้อหาในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ “หลักเศรษฐกิจพอเพียง” ของแต่ละช่วงชั้น และตัวอย่างแผนการจัดการเรียนรู้ที่บูรณาการ “ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” ทุกระดับชั้น และทุกสาระการเรียนรู้ โดยเผยแพร่ไปทั่วประเทศเมื่อต้นปี พ.ศ. 2550 ต่อมาสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (สพฐ.) ได้ปรับปรุงหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2544 ให้มีความชัดเจนในเป้าหมายและคุณภาพของผู้เรียน และสอดคล้องกับรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2550 โดยประกาศใช้หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2551 ซึ่งได้กำหนด 1 ใน 5 เป้าหมายของหลักสูตร คือ “การพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์ มีวินัย และปฏิบัติตามหลักธรรมของพระพุทธศาสนา หรือศาสนาที่ตนนับถือ ยึดหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” และมีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ (Character) หรือจุดเน้นคุณภาพผู้เรียน 8 ประการ ได้แก่ รักชาติ-ศาสนา-กษัตริย์ ชื่อสัตย์สุจริต มีวินัย ใฝ่เรียนรู้ อยู่อย่างพอเพียง มุ่งมั่นในการทำงาน รักความเป็นไทย มีจิตสาธารณะ การกำหนดมาตรฐานตัวชี้วัดในหลักสูตร พ.ศ. 2551 จึงเป็นไปในทิศทาง การปลูกฝังและบ่มเพาะผู้เรียนให้ยึดหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในการคิด การวางแผน และการปฏิบัติตน พร้อมกับคุณลักษณะอื่น ๆ ที่จำเป็นในการดำเนินชีวิตในศตวรรษที่ 21

ประเภทโรงเรียนพอเพียง

1. สถานศึกษาพอเพียง (สพพ.)
2. สถานศึกษาพอเพียงที่มีผลการปฏิบัติที่เป็นเลิศ (สปล.)
3. ศูนย์การเรียนรู้ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงด้านการศึกษา (สรร.)

สถานศึกษาพอเพียง (สพพ.)

สถานศึกษาพอเพียง หมายถึง สถานศึกษาที่น้อมนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาเป็นแนวทางในการบริหารจัดการสถานศึกษาและจัดการศึกษาในสถานศึกษาในทุกมิติ (Whole School Approach) รวมถึงการพัฒนาศักยภาพของสถานศึกษาให้เป็นแบบอย่างในการใช้ชีวิตอย่างพอเพียง โดยนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาเป็นหลักคิดหลักปฏิบัติในการทำงานและการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ เพื่อปลูกฝังให้ผู้เรียนเกิดค่านิยมและบ่มเพาะอุปนิสัยและคุณลักษณะ “อยู่อย่างพอเพียง” รวมถึงการจัดสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ ทั้งทางกายภาพ วัฒนธรรมการอยู่ร่วมกันของสังคม และเป็นแบบอย่างที่ดีในการปฏิบัติ คณะกรรมการขับเคลื่อนปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ภาคการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ โดยมีรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการเป็นประธาน จึงได้จัดทำยุทธศาสตร์การขับเคลื่อนปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสู่สถานศึกษา โดยกำหนดเป้าหมายให้มีการพัฒนาและขยายผลให้มี “สถานศึกษาที่เป็นแบบอย่างในการจัดการเรียนการสอนและการบริหารจัดการสถานศึกษาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง (สถานศึกษาพอเพียง) ไม่ต่ำกว่า 800 แห่งทั่วประเทศ ภายในปี พ.ศ. 2552 และสถานศึกษาทุกแห่งน้อมนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเข้าสู่สถานศึกษาภายในปี พ.ศ. 2554 และเพื่อให้บรรลุเป้าหมายของยุทธศาสตร์ข้างต้น คณะทำงานขับเคลื่อนปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ภาคการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ และโครงการวิจัยเศรษฐกิจพอเพียง สำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ ได้ร่วมมือกันพัฒนาสื่อเรียนรู้ต่าง ๆ และวิทยากรขับเคลื่อนขยายผล เพื่อพัฒนาคุณภาพการดำเนินงาน และพัฒนาเครื่องมือประเมิน “สถานศึกษาพอเพียง” สำหรับผู้ประเมินของหน่วยงานต้นสังกัดที่มีสถานศึกษาในการกำกับดูแล เพื่อให้การขับเคลื่อนสถานศึกษาพอเพียงเป็นไปอย่างมีคุณภาพและมีประสิทธิภาพ จนสามารถบรรลุเป้าหมายยุทธศาสตร์การขับเคลื่อนในระยะแรก โดยมีสถานศึกษาที่ผ่านการประเมินเป็นสถานศึกษาพอเพียง 1,261 แห่ง จากทุกสังกัด ในปี พ.ศ. 2552 ต่อมา สพฐ. ได้กำหนดยุทธศาสตร์ขับเคลื่อนเพื่อขยายผลสถานศึกษาพอเพียง โดยกำหนดเป้าหมายให้มีสถานศึกษาพอเพียงในสังกัด สพฐ. ไม่น้อยกว่า 9,999 แห่ง ภายในปี พ.ศ. 2556 ซึ่งก็ได้เกินเป้าหมาย คือ มีสถานศึกษาในสังกัด สพฐ. ผ่านการประเมินเป็นสถานศึกษาพอเพียง 13,837 แห่ง

และหน่วยงานอื่น ๆ ที่มีสถานศึกษาในสังกัดก็ได้ดำเนินการขยายผลเช่นเดียวกับ สพฐ. อย่างต่อเนื่อง ทำให้ในปัจจุบันมีสถานศึกษาพอเพียงจากทุกสังกัดทั่วประเทศ ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2550 – 2559 จำนวน 23,796 แห่ง ตามประกาศกระทรวงศึกษาธิการ (มุลนิธิยุวสถิรคุณ, 2560)

สถานศึกษาพอเพียงที่มีผลการปฏิบัติที่เป็นเลิศ (สปอ.)

สถานศึกษาพอเพียงที่มีผลการปฏิบัติที่เป็นเลิศ หมายถึง สถานศึกษาพอเพียงที่มีผลที่ได้รับการคัดเลือกเป็น “รางวัลสูงสุดระดับชาติ สถานศึกษาพอเพียงที่มีผลการปฏิบัติงานเป็นเลิศระดับประเทศ” ประกาศโดยศูนย์สถานศึกษาพอเพียง มูลนิธิยุวสถิรคุณ ซึ่งเกิดขึ้นเพื่อขับเคลื่อนหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสู่สถานศึกษาตั้งแต่ปี 2557 เป็นต้นมา และช่วยสนับสนุนให้เกิดการขยายผลอย่างมีประสิทธิภาพ ด้วยการให้สถานศึกษาที่ได้รับประกาศเป็นสถานศึกษาพอเพียงกว่า 20,000 แห่งทั่วประเทศ และมีศักยภาพเป็นแหล่งเรียนรู้เกี่ยวกับการดำรงชีวิตอย่างพอเพียง และการจัดการศึกษาที่ยึดหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงจนสามารถเป็นแบบอย่างให้แก่สถานศึกษาพอเพียงอื่น ๆ รวมถึงชุมชนและสังคมในวงกว้างได้ ยกระดับคุณภาพไม่ให้หยุดนิ่ง หลังจากได้รับการประกาศเป็นสถานศึกษาพอเพียงแล้วโดยเปิดโอกาสให้ส่งผลงานการนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในการจัดการศึกษา ซึ่งปรากฏภาพความสำเร็จของสถานศึกษาผู้บริหารสถานศึกษา บุคลากรของสถานศึกษา และผู้เรียน โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้เรียนจะต้องมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับหลักปรัชญาของปฏิบัติตนให้ดำเนินชีวิตได้อย่างสมดุลและพร้อมรับการเปลี่ยนแปลง

ศูนย์การเรียนรู้ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงด้านการศึกษา (สร.)

ศูนย์การเรียนรู้ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงด้านการศึกษา หมายถึง สถานศึกษาพอเพียงที่มีความประสงค์จะพัฒนาอย่างต่อเนื่องและมีศักยภาพที่จะเป็นพี่เลี้ยงขยายผลไปสู่แก่สถานศึกษาอื่น ๆ ในการน้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเข้าสู่สถานศึกษา ด้วยการเป็นสถานที่ศึกษาดูงานเกี่ยวกับการจัดการศึกษาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง มีบุคลากรที่สามารถเป็นวิทยากร ไม่ว่าจะเป็นผู้บริหาร ครู หรือนักเรียนแกนนำ เป็นพี่เลี้ยงให้แก่สถานศึกษาอื่น ๆ ที่สนใจได้ และมีผลงานเชิงประจักษ์ว่าสามารถเป็นพี่เลี้ยงช่วยพัฒนาสถานศึกษาอื่นให้ผ่านการประเมินเป็นสถานศึกษาพอเพียงได้น้อย 1 แห่ง ซึ่งมูลนิธิสยามกัมมาจล ธนาคารไทยพาณิชย์ได้มีบทบาทสำคัญในการพัฒนาสถานศึกษาพอเพียงเหล่านี้ โดยร่วมมือกับหน่วยงานต่าง ๆ

และดำเนินการโดยเน้นความสมัครใจ การถอดบทเรียนการสร้างเครือข่าย ผ่านตลาดนัดวิชาการ เพื่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และพัฒนาคุณภาพการจัดการศึกษาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง จนเมื่อได้มีการดำเนินการมาเป็นระยะเวลาหนึ่ง ในปี พ.ศ. 2553 กระทรวงศึกษาธิการจึงได้ร่วมมือกับเครือข่ายขับเคลื่อนฯ หลายหน่วยงานพัฒนาเครื่องมือและขั้นตอน วิธีการประเมิน ตลอดจนพัฒนาและแต่งตั้งคณะกรรมการประเมิน “ศูนย์การเรียนรู้ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงด้านการศึกษา” เพื่อให้เกิดการขับเคลื่อนอย่างเป็นระบบ ทำให้ในปัจจุบันมีสถานศึกษาพอเพียงที่ผ่านการประเมินเป็น ศร. ทั้งสิ้น 205 แห่ง จากทุกสังกัดกระจายอยู่ทั่วประเทศ

เป้าหมายของการขับเคลื่อนหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงที่เป็นภาพความสำเร็จ

สถานศึกษานำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในการบริหารจัดการศึกษา และดำเนินโครงการ/กิจกรรม ที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชน/สังคม

ผู้บริหาร ครู และบุคลากรทางการศึกษาที่เกี่ยวข้อง มีความรู้ ความเข้าใจ และปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

นักเรียนมีความรู้ ทักษะปฏิบัติตนและดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง “อยู่อย่างพอเพียง”

ผู้ปกครองดำเนินชีวิตและชุมชนมีการพัฒนาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

1.2.2. แนวคิดเกี่ยวกับการขับเคลื่อนหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสู่สถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ตามแนวทางการดำเนินการจัดการศึกษาของสำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ

สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ (2550) เสนอแนวทางการจัดการศึกษาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในสถานศึกษา ควรมุ่งส่งเสริมการเรียนรู้และปลูกฝัง เสริมสร้างให้ผู้เรียนมีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ในการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ดังนี้

1. มีความรู้ ความเข้าใจปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และตระหนักในความสำคัญของการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ดังนี้ 1) มีความรู้ ความเข้าใจปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงและความเชื่อมโยงกับระบบเศรษฐกิจ 2) มีความรู้ ความเข้าใจในการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง 3) เห็นประโยชน์และตระหนักในความสำคัญของการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และการใช้แนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการพัฒนาตนเอง พัฒนากลุ่ม และพัฒนาสังคม

2. มีความรู้และทักษะพื้นฐานในการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ดังนี้ 1) มีความรู้และทักษะพื้นฐานในการดำรงชีวิตและการพัฒนาอาชีพ เช่น การเกษตร

การผลิต และจำหน่ายสินค้า การดำเนินธุรกิจ การใช้จ่าย และการออม ฯลฯ 2) ไข้และพัฒนา
ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมให้ได้ประโยชน์สูงสุดและยั่งยืน 3) สืบสานและพัฒนาศิลปวัฒนธรรม
และภูมิปัญญาท้องถิ่น และ 4) รักและภาคภูมิใจในความเป็นไทย

3. ปฏิบัติตนและดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ดังนี้ 1) ปฏิบัติ
ตนให้มีความพอประมาณ รู้จักการประมาณตน รู้จักศักยภาพของตนที่มีอยู่ 2) ปฏิบัติตนอย่างมี
เหตุผล ปฏิบัติสิ่งต่าง ๆ บนพื้นฐานของความมีสติปัญญา ยึดทางสายกลางในการปฏิบัติ 3) มี
ภูมิคุ้มกันที่ดีในตัวเอง พร้อมรับผลกระทบและการเปลี่ยนแปลงด้านต่าง ๆ 4) มีความรอบรู้ในเรื่องที่
เกี่ยวข้อง สามารถคิดวิเคราะห์และปฏิบัติด้วยความรอบคอบระมัดระวัง 5) ปฏิบัติตนและดำเนิน
ชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงด้วยความซื่อสัตย์ สุจริต ขยัน อดทน เพียรพยายาม
แบ่งปัน มีสติ ปัญญา มีวินัย พึ่งตนเอง แบ่งปัน เอื้ออาทร รับผิดชอบและอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมี
ความสุข

1.2.3 แนวคิดเกี่ยวกับการขับเคลื่อนหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสู่สถานศึกษา ขั้นพื้นฐาน ตามแนวทางการดำเนินการสถานศึกษาพอเพียงต้นแบบ

จากการศึกษาเอกสารเกี่ยวกับสถานศึกษาพอเพียงต้นแบบ พบว่า สถานศึกษาพอเพียง
ต้นแบบได้นำเอาหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปประยุกต์ใช้ในการจัดการศึกษาของ
สถานศึกษาขั้นพื้นฐานตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมีหลากหลายรูปแบบขึ้นอยู่กับบริบท
หรือภูมิสังคมของแต่ละแห่งที่แตกต่างกันไป โดยจัดทำในรูปของโครงการ/ กิจกรรมต่าง ๆ ในด้าน
สังคม เศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อม วัฒนธรรม และศาสนา ซึ่งสถานศึกษานำหลักการเศรษฐกิจพอเพียง
คือ ความพอประมาณ ความมีเหตุผล และการมีภูมิคุ้มกัน โดยมีเงื่อนไขความรู้และคุณธรรมมา
อธิบายประกอบการดำเนินงาน เพื่อเป้าหมายเดียวกัน คือ การพัฒนาคุณภาพการศึกษาในด้านต่าง ๆ
อย่างยั่งยืนตลอดไป ซึ่งการนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในสถานศึกษาสรุปได้ ดังนี้

1. โครงการบูรณาการการเรียนรู้สู่วิถีชีวิตปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง/ หลักสูตร
การเรียนรู้แบบบูรณาการเป็นการนำเนื้อหา/ สาระปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปบูรณาการใน
กลุ่มสาระการเรียนรู้ทั้ง 8 กลุ่มสาระการเรียนรู้ จัดกระบวนการเรียนรู้และพัฒนาหลักสูตรที่
สอดคล้องกับท้องถิ่นให้นักเรียนได้ปฏิบัติและเรียนรู้ด้วยตนเอง มีการพัฒนาและอบรมครูให้มี
ความรู้ ความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

2. โครงการโรงเรียนวิถีพุทธ/ โครงการค่ายธรรมพัฒนา เป็นการนำหลักของพุทธศาสนาเป็นหลักในการกำหนดความพอประมาณ ความมีเหตุผล และการมีภูมิคุ้มกัน ตลอดจนการนิมนต์พระสงฆ์มาเป็นวิทยากรให้ความรู้และทำกิจกรรมร่วมกับนักเรียน

3. โครงการธนาคาร/ สหกรณ์โรงเรียน/ โครงการออมทรัพย์ เป็นการมุ่งส่งเสริมให้มีการออมและการช่วยเหลือแบ่งปัน โดยให้นักเรียนเป็นผู้ดำเนินการด้วยตนเอง มีครูคอยให้คำแนะนำช่วยเหลือ

4. โครงการเกษตรครบวงจร/ ทุยฎีใหม่ เป็นการสนับสนุนโครงการอาหารกลางวัน ให้นักเรียนมีรายได้ มีอาชีพเสริม เพิ่มรายได้

5. โครงการอนุรักษ์จารีตประเพณี วัฒนธรรม และวิถีชีวิตไทย/ โครงการ “บวร” (บ้าน วัด โรงเรียน) เป็นการเข้าไปร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชนและให้ชุมชนเข้ามาร่วมกิจกรรมของโรงเรียนมีการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้ามาร่วมให้ความรู้แก่นักเรียนและใช้แหล่งเรียนรู้ในสถานศึกษาเป็นสถานที่เผยแพร่และให้บริการแก่ชุมชน

6. โครงการสิ่งแวดล้อมศึกษา/ โครงการพัฒนางานสวนพฤกษศาสตร์โรงเรียน เป็นการปรับปรุงสภาพแวดล้อมและบริบทภายในสถานศึกษาให้มีบรรยากาศที่ร่มรื่น สวยงาม และใช้เป็นแหล่งเรียนรู้ภายในสถานศึกษา

1.2.4 แนวคิดเกี่ยวกับการขับเคลื่อนหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสู่สถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ตามแนวทางการดำเนินการของคณะทำงานบูรณาการเศรษฐกิจพอเพียงสู่การเรียนรู้ การสอน กระบวนการศึกษาธิการ

คณะทำงานบูรณาการเศรษฐกิจพอเพียงสู่การเรียนรู้ การสอน กระบวนการศึกษาธิการ (ปริญญช พินุลสรวูช, 2550: 3) ได้วางแผนการจัดการศึกษาตามหลักแนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไว้ ดังนี้

เป้าหมาย คือ การปลูกฝังให้เด็กและเยาวชนรู้จักใช้ชีวิตที่พอเพียง เห็นคุณค่าทรัพยากรต่าง ๆ ฝึกการอยู่ร่วมกันกับผู้อื่นอย่างเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่และแบ่งปัน มีจิตสำนึกรักสิ่งแวดล้อม และเห็นค่าของวัฒนธรรมค่านิยมเอกลักษณ์ความเป็นไทย

การจัดการ ดำเนินการให้ได้ใน 4 ส่วน คือ การบริหารจัดการสถานศึกษา การพัฒนาครู การจัดการเรียนรู้ของผู้เรียน และการจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาผู้เรียน ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

1. การบริหารจัดการสถานศึกษา สถานศึกษาควรจัดให้มีการบริหารจัดการสถานศึกษาในด้านต่าง ๆ ดังนี้

2. โครงสร้างการบริหารสถานศึกษา สถานศึกษาควรจัดโครงสร้างการบริหารสถานศึกษาเพื่อให้เกิดการทำงานบูรณาการเศรษฐกิจพอเพียงสู่การเรียนการสอน ดังแผนภาพที่ 2.3

แผนภาพที่ 2.3 แสดงโครงสร้างการบริหารสถานศึกษาเพื่อให้เกิดการทำงานบูรณาการเศรษฐกิจพอเพียงสู่การเรียนการสอน

ที่มา: ปริยานุช พิบูลสรวาธ, 2550: 3

3. การจัดระบบบริหารจัดการสถานศึกษา สถานศึกษาควรจะมีการจัดระบบบริหารจัดการภายในสถานศึกษาตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงที่เอื้อต่อการส่งเสริมสนับสนุนการจัดการศึกษาตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง ดังนี้

3.1 ทบทวน ปรับปรุง พัฒนาโครงสร้างและกระบวนการบริหารให้สอดคล้องหรือรองรับการจัดการศึกษาตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง โดยเน้นการบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาล มีความพอประมาณ มีเหตุผล มีภูมิคุ้มกันที่พร้อมการเปลี่ยนแปลง

3.2 กำหนดนโยบาย แผนงาน โครงการ และกิจกรรม การปรับปรุงเพิ่มเติมหรือจัดทำแผนกลยุทธ์ และแผนปฏิบัติงานของสถานศึกษาให้ครอบคลุมการพัฒนาการศึกษาตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงของสถานศึกษา มีการดำเนินการตามแผนอย่างเป็นระบบและมีการติดตามประเมินผลอย่างต่อเนื่อง

4. การจัดบรรยากาศและสภาพแวดล้อมในสถานศึกษา ควรจัดให้สถานศึกษาเป็นแหล่งเรียนรู้ กระบวนการเรียนรู้ ปลูกฝังหล่อหลอม คุณลักษณะอันพึงประสงค์ และเอื้อต่อการจัดการเรียนการสอนตามหลักสูตรสถานศึกษา โดยมีแนวทางดังนี้

4.1 จัดอาคารสถานที่สิ่งแวดล้อมในโรงเรียนที่เน้นถึงความร่มรื่น ประโยชน์ใช้สอย เป็นแหล่งเรียนรู้ และอนุรักษ์สืบสานทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อม ศิลปวัฒนธรรม สถาปัตยกรรมท้องถิ่น และภูมิปัญญาไทย

4.2 กำหนดระเบียบ ธรรมเนียมปฏิบัติในสถานศึกษาที่ส่งเสริมความมีระเบียบวินัย เคารพธรรมเนียมปฏิบัติ กฎกติกาของสังคมส่วนรวม เช่น การมีวินัย การเข้าคิว การรับประทานอาหาร การแต่งกาย การใช้ทรัพยากรร่วมกัน ฯลฯ

4.3 ส่งเสริมและพัฒนาบรรยากาศด้านคุณธรรม เช่น การทำบุญ การบริจาค การปฏิบัติกิจทางศาสนา การทำความดี การช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ฯลฯ

4.4 ส่งเสริมแสวงหาความรู้ และเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เช่น การจัดนิทรรศการ การจัดประกวดในรูปแบบต่าง ๆ การหาความรู้ผ่านสื่อเทคโนโลยีอื่น ๆ

4.5 ส่งเสริมการปฏิบัติเป็นแบบอย่างของผู้บริหาร ครู และบุคลากรในสถานศึกษา

4.6 จัดโครงการและกิจกรรมส่งเสริมการปฏิบัติตนและการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

5. จัดระบบการนิเทศการศึกษาภายในสถานศึกษา เพื่อพัฒนาระบบการบริหารจัดการและระบบการเรียนการสอนให้เอื้อต่อการจัดการศึกษาตามแนวทางในการนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปจัดการศึกษาในสถานศึกษา

6. การให้ผู้ปกครองและชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของสถานศึกษา โดยมีส่วนร่วมในการดำเนินการจัดการศึกษาในขั้นตอนที่สำคัญทุกขั้นตอน คือ 1) ร่วมกำหนดนโยบายและวางแผน 2) ร่วมให้ข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะในกระบวนการพัฒนาหลักสูตร 3) ร่วมกันจัดกิจกรรมการเรียนการสอนและการจัดสภาพและบรรยากาศในสถานศึกษา 4) ส่งเสริมการเรียนรู้และปฏิบัติตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในสถานศึกษา ที่บ้าน และสถานที่อื่น ๆ และ 5) ร่วมติดตามและประเมินผลการจัดการศึกษา

7. การติดตามและประเมินผลการจัดการศึกษา โดยมีแนวทางดังนี้

7.1 ติดตามประเมินผลคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียนโดยพิจารณาจาก 1) ผลการทดสอบความรู้ ความเข้าใจพื้นฐานด้านเศรษฐกิจพอเพียง 2) ผลงานและการ

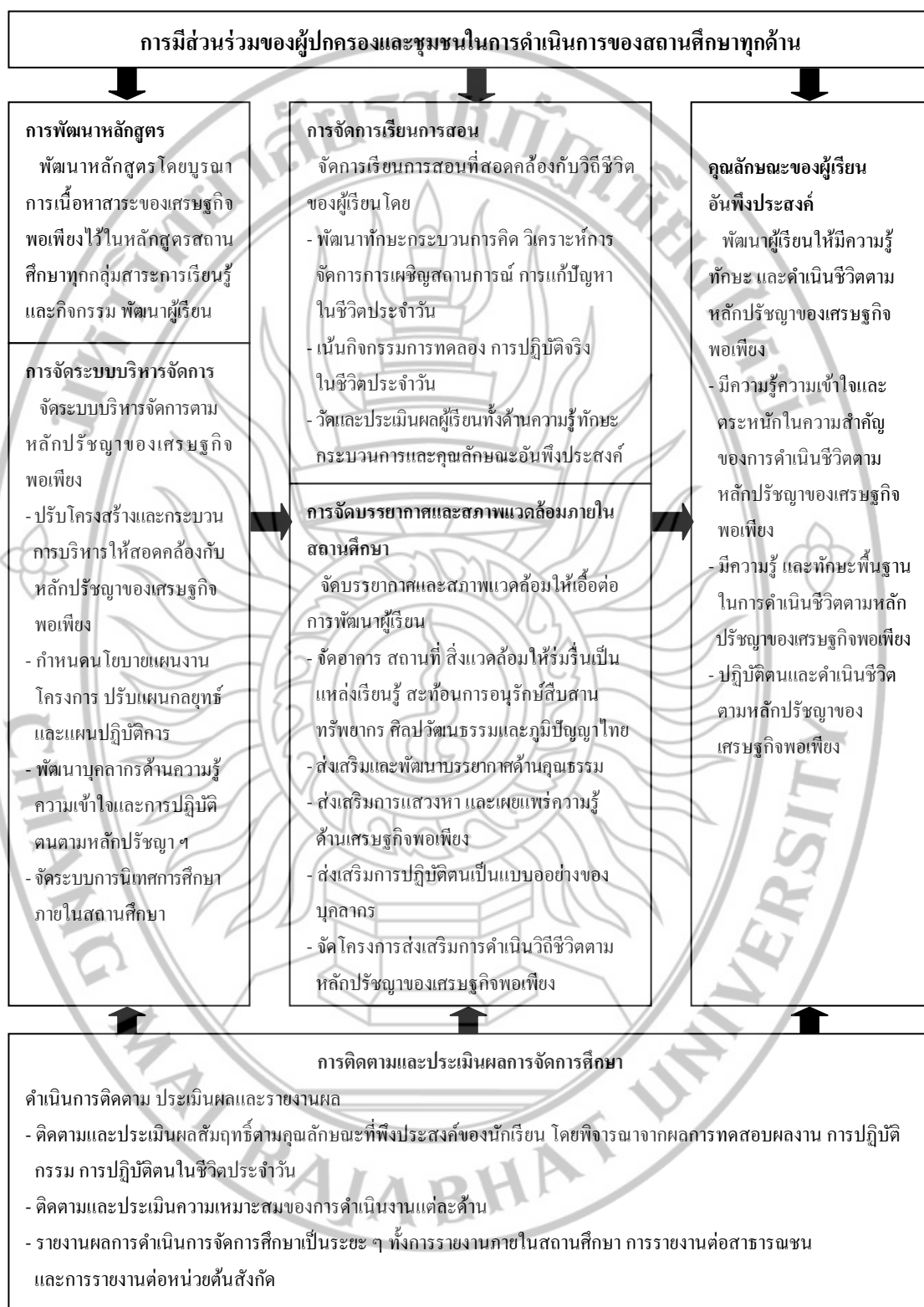
ปฏิบัติกิจกรรมของผู้เรียน 3) การปฏิบัติตนในชีวิตประจำวันของผู้เรียน และ 4) ผลการประเมินโดยผู้ประเมินภายนอกหรือมีส่วนได้ส่วนเสียทุกภาคส่วน

7.2 ติดตามและประเมินผลความเหมาะสมของการดำเนินกิจกรรมในกระบวนการ ขั้นตอน และกิจกรรมการดำเนินการในด้านการพัฒนาหลักสูตร การจัดการเรียนการสอน การจัดบรรยากาศและสภาพแวดล้อม การจัดระบบบริการจัดการ การให้ผู้ปกครองและชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของสถานศึกษาและประเมินคุณลักษณะของผู้เรียนอันพึงประสงค์

7.3 จัดให้มีระบบการรายงานการดำเนินงานเป็นระยะ ๆ ทั้งการรายงานภายในสถานศึกษา การรายงานต่อสาธารณชน และการรายงานต่อต้านสังคมตามลำดับ จากแนวทางจัดการศึกษาตามประเด็นดังกล่าว ฯ เขียนเป็นภาพเชิงระบบที่แสดงความสัมพันธ์เชื่อมโยงกัน ดังแผนภาพที่ 2.4

แผนภาพที่ 2.4 แสดงความเชื่อมโยงของการนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปจัดการศึกษา

5. การพัฒนาครู ครูเป็นบุคลากรที่สำคัญในการถ่ายทอดความรู้และปลูกฝังหลักคิดต่าง ๆ ให้แก่เด็ก โดยครูต้องเข้าใจอย่างถูกต้อง สามารถวิเคราะห์ความพอเพียงไม่พอเพียงของตนเองและครอบครัวได้และทำตัวเป็นแบบอย่างที่ดีในการดำรงชีวิต ดังแผนภาพที่ 2.5

แผนภาพที่ 2.5 แสดงการพัฒนาบุคลากรตามแนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

ที่มา: ปริญญา พิบูลสรารุ : 2550

6. การจัดการเรียนรู้ของผู้เรียน ประกอบไปด้วย

6.1 การสอดแทรกสาระเศรษฐกิจพอเพียงในหลักสูตรและสาระการเรียนรู้

6.2 การประยุกต์หลักเศรษฐกิจพอเพียงในการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน

7. การจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาผู้เรียน เป็นการดำเนินการจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาผู้เรียน

ด้วยการบูรณาการและประยุกต์ใช้หลักเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อให้นักเรียนได้ปฏิบัติและเกิดทักษะใน 4 ด้าน คือ ด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม ด้านสิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรม ประกอบด้วย การมีความรู้ความเข้าใจหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของผู้เรียน การปฏิบัติตน และการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของผู้เรียน

1.2.5 หลักการคัดกรองสถานศึกษาพอเพียง

หลักการคัดกรองสถานศึกษาพอเพียงจากคู่มือการคัดเลือกรางวัลสูงสุดระดับชาติสถานศึกษาพอเพียงที่มีผลการปฏิบัติที่เป็นเลิศของศูนย์สถานศึกษาพอเพียง (มูลนิธิยุวสถิรคุณ, 2560) มีสาระสำคัญดังนี้

หลักการและวัตถุประสงค์

ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเป็นหลักในการดำเนินชีวิตที่พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ทรงมีพระราชดำรัสชี้แนะแก่พสกนิกรชาวไทยมานานกว่า 40 ปีตั้งพระบรมราโชวาทและพระราชดำรัส นับตั้งแต่ปี 2517 เป็นต้นมา ที่ได้ทรงเน้นย้ำแนวทางการพัฒนาอย่างเป็นขั้นตอน เพื่อให้มีความพอมี พอกิน พอใช้ พึ่งตนเองได้และมีความสุข โดยใช้หลักความพอประมาณ การมีเหตุผล การสร้างระบบภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี และได้ทรงเตือนสติประชาชนคนไทยไม่ให้ประมาท ตระหนักถึงการพัฒนที่สมดุลและก้าวหน้าไปอย่างเป็นขั้นเป็นตอน ถูกต้องตามหลักวิชา โดยมีคุณธรรมเป็นพื้นฐานของความคิดและการกระทำซึ่งสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในทุกมิติของชีวิต ทุกภาคส่วนและทุกด้านของการพัฒนา เพื่อให้สังคมส่วนรวมอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขและเจริญก้าวหน้าไปพร้อมกับความสมดุลและยั่งยืน

มูลนิธิยุวสถิรคุณ โดยศูนย์สถานศึกษาพอเพียง (ศสพ.) เป็นหน่วยงานภายใต้กำกับของสำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ มีวัตถุประสงค์การดำเนินงานเพื่อพัฒนาคุณภาพของสถานศึกษาพอเพียงให้ สามารถเป็นแบบอย่างในการน้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในการจัดการศึกษาได้อย่างยั่งยืน จึงได้ร่วมกับกระทรวงศึกษาธิการในฐานะที่เป็นหน่วยงานหลักในการพัฒนาคุณภาพคนของประเทศ ขับเคลื่อน ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสู่สถานศึกษาเพื่อสร้างกระบวนการเรียนรู้ในการพัฒนาคนให้มีคุณภาพนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพและมาตรฐานการศึกษาทุกระดับเพื่อให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืน โดยเชื่อมโยงความร่วมมือ ระหว่างสถาบันการศึกษา สถาบันครอบครัว ชุมชน สถาบันทางศาสนา และองค์กรภาคส่วนต่างๆ ให้ร่วมกัน พัฒนาผู้เรียนให้ตระหนักและเห็นคุณค่าของหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และพัฒนาสถานศึกษาให้เป็น แหล่งเรียนรู้ที่จะบ่มเพาะผู้เรียนให้เป็นผู้มีอุปนิสัยอยู่อย่างพอเพียง

รางวัลสูงสุดระดับชาติสถานศึกษาพอเพียงที่มีผลการปฏิบัติงานที่เป็นเลิศ เกิดขึ้นเพื่อช่วยขับเคลื่อน หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสู่สถานศึกษา ตั้งแต่ปี 2557 เป็นต้นมา และช่วยสนับสนุนให้เกิดการขยาย ผลอย่างมีประสิทธิภาพ ด้วยการให้สถานศึกษาที่ได้รับการประกาศเป็นสถานศึกษาพอเพียงกว่า 20,000 แห่ง ทั่วประเทศ และมีศักยภาพเป็นแหล่งเรียนรู้เกี่ยวกับการดำรงชีวิตอยู่อย่างพอเพียงและการจัดการศึกษาที่ ยึดหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง จนสามารถเป็นแบบอย่างให้แก่สถานศึกษาพอเพียงอื่น ๆ รวมถึงชุมชน และสังคมในวงกว้างได้ยกระดับ

คุณภาพไม่ให้หยุดนิ่งหลังจากได้รับการประกาศเป็นสถานศึกษาพอเพียงแล้ว โดยเปิดโอกาสให้ส่งผลงานการนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในการจัดการศึกษา ซึ่งปรากฏภาพความสำเร็จของสถานศึกษา ผู้บริหารสถานศึกษา บุคลากรของสถานศึกษา และผู้เรียน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ผู้เรียนจะต้องมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ปฏิบัติตนให้ดำเนินชีวิตได้อย่าง สมดุลและพร้อมรับการเปลี่ยนแปลง

ศูนย์สถานศึกษาพอเพียง มูลนิธิยุวสถิรคุณ มุ่งหวังที่จะส่งเสริมให้สถานศึกษาพอเพียงได้มีการพัฒนา คุณภาพ มีความเข้มแข็งและเกิดความยั่งยืนในการคงสภาพความเป็นสถานศึกษาพอเพียงต่อไป เพื่อเป็น แบบอย่างการนำผลงานไปปฏิบัติในการดำเนินชีวิตและการจัดการศึกษาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจ พอเพียง จนขยายผลสู่ชุมชนและสังคมได้อย่างยั่งยืน จึงจัดให้มีการคัดกรองและคัดเลือกรางวัลสูงสุดระดับชาติ สถานศึกษาพอเพียงที่มีผลการปฏิบัติงานที่เป็นเลิศขึ้น

ตอนที่ 2 หลักการ แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการบริหารการศึกษา

การบริหารการศึกษาเป็นการรวมคำว่า “การบริหาร” และ “การบริหารการศึกษา” เข้าด้วยกันซึ่งทั้งสองคำมีความหมายดังต่อไปนี้

2.1 ความหมายของการบริหาร

จากการศึกษาจากเอกสารต่าง ๆ เกี่ยวกับการบริหาร มีความหมายดังต่อไปนี้

สุนทร โคตรบรรเทา (2554 : 2) ให้ความหมาย การบริหาร คือ การทำให้คนตั้งแต่สองคนขึ้นไปร่วมกันทำงานให้บรรลุเป้าหมาย หรือการทำงานกับคนและโดยคนเพื่อให้บรรลุเป้าหมายขององค์กร

จอมพงศ์ มงคลวนิช (2555 : 22) กล่าวว่า การบริหาร หมายถึง การดำเนินงานของกลุ่มบุคคลเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่วางไว้

สัมมา ธรนิษฐ์ (2556 : 37 – 38) กล่าวว่า การบริหารมีความสำคัญ เนื่องจากการบริหาร เป็นกระบวนการ หรือกลไกการดำเนินงานหรือกิจกรรมขององค์กร ภายใต้สภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว โดยนำเทคโนโลยีและใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างเต็มประสิทธิภาพ ทำให้องค์กรได้รับประโยชน์สูงสุด โดยจะต้องตั้งอยู่บนพื้นฐานการร่วมแรงและความตั้งใจของกลุ่มบุคคลทุกคนในองค์กร โดยมีจุดหมายเดียวกัน คือ ความสำเร็จตามเป้าหมายที่องค์กรได้กำหนดไว้ ซึ่งเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับมนุษย์ที่เป็นสัตว์สังคม ที่มีการรวมตัวกันเป็นหมู่เหล่า มีการรวมกลุ่มเป็นชุมชนขนาดต่าง ๆ ต้องพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน มีกิจกรรมในการทำงานร่วมกัน การทำงานร่วมกันจะเป็นไปด้วย ความราบรื่นและยังเกิดความเจริญก้าวหน้า กลุ่มหรือสังคมจำเป็นต้องมีการจัดระบบ

ระเบียบและกำหนดกฎเกณฑ์ต่าง ๆ ที่จะยึดถือร่วมกัน ซึ่งต้องอาศัยการบริหารที่มีคุณภาพเพื่อนำพาองค์กรหรือสถาบันให้บรรลุเป้าหมายที่ต้องการร่วมกัน

สมาน อัสวภูมิ (2551 : 80) กล่าวว่า การบริหารเป็นการใช้ภาวะผู้นำในการระดมและใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัดอย่างมีประสิทธิภาพในการดำเนินงานตามภารกิจขององค์กรให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ และกระบวนการแลกิจกรรมในทางการบริหารต่าง ๆ สามารถใช้ในการบริหารงานได้ในทุกระบบองค์กร

วรพจน์ พรหมสัตยพรต (2545 : 67) ได้ให้ความหมายของไว้ 2 ประเด็นได้แก่ การบริหาร (Administration) เป็นการจัดการ (Management) อย่างมีระเบียบแบบแผนเกี่ยวกับการใช้ทรัพยากรให้เกิดประโยชน์สูงสุดและทำให้งานดำเนินไปอย่างราบรื่นบรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ด้วยความร่วมมือของกลุ่มบุคคล หรืออีกนัยหนึ่ง การบริหาร คือ ศิลปะการทำงานให้สำเร็จโดยอาศัยความร่วมมือของบุคคลอื่น

จากความหมายของการบริหารตามที่กล่าวสามารถสรุปได้ว่า การบริหารเป็นกระบวนการและกลไกในการดำเนินงานโดยใช้ทรัพยากรที่มีอยู่จำกัดให้บรรลุตามเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้อย่างมีประสิทธิภาพ

2.2 ความหมายการบริหารการศึกษา

นักวิชาการหลายท่านได้ให้ความหมายเกี่ยวกับการบริหารการศึกษาไว้หลายประการดังนี้

ถวิล เกษสุพรรณ (2552:32) กล่าวว่า การบริหารการศึกษา หมายถึง กระบวนการทำงานหรือกิจกรรมต่าง ๆ ทางการศึกษาที่บุคคลผู้มีส่วนเกี่ยวข้องได้ร่วมมือกันดำเนินงาน โดยใช้ทรัพยากรการบริหารผ่านกระบวนการเรียนรู้ เพื่อพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ให้เป็นสมาชิกที่ดีมีคุณภาพของสังคมตามวัตถุประสงค์ที่ได้กำหนดไว้

สมเดช สาวันดี (2553:32) กล่าวว่า การบริหารการศึกษา หมายถึง การใช้ศาสตร์และศิลป์ในการทำงานร่วมกันเพื่อให้บรรลุเป้าหมายของกระบวนการเรียนรู้และความเจริญงอกงามของบุคคลและสังคมแห่งการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต

จากความหมายของการบริหารการศึกษาดังกล่าวข้างต้น สรุปได้ว่า การบริหารการศึกษา หมายถึง กระบวนการในการใช้ศาสตร์และศิลป์ทำงานหรือกิจกรรมต่าง ๆ ทางการศึกษาที่บุคคลผู้มีส่วนเกี่ยวข้องได้ร่วมมือกันดำเนินงาน โดยใช้ทรัพยากรทางการบริหารร่วมกันในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เพื่อให้บรรลุเป้าหมายของกระบวนการเรียนรู้และความเจริญงอกงามของบุคคลและสังคมตามวัตถุประสงค์ที่ได้กำหนดไว้

2.3 หน้าที่และกระบวนการในการบริหาร

จากการศึกษาแนวคิดของนักวิชาการ ได้แก่ ชีระ ฐฤเจริญ (2550) ตรีโป (Flippo 1971: 417) กุลิกและเออร์วิกส์ (Gulick and Urwick 1973: 13) โฮลต์ (Holt 1990: 7-10) คูลน์และเวียร์ช (Koontz and Wehrich (1990: 22-24) รอปบินส์และสตาร์ท-โคทส์ (Robbins and Stuart-Kotze 1990: 22-23) บาร์โทลและมาร์ติน (Bartol and Martin 1991: 6-9) สโตนเนอร์ (Stoner and Freeman 1992: 8-9) รอปบินส์และมูกอร์จิ (Robbins and Mukerji 1994: 7-8) ลูนสเบิร์กและออร์สไตน์ (Lunenburg and Ornstein 1996: 490) รอปบินส์และคูลเตอร์ (Robbins and Coulter 1996: 9-10) กิบสันและคณะ (Gibson and other 1997: 15-17) แบตแมนและสเนล (Bateman and Snell 1999: 6-8) และดูบริน (DuBrin 2000: 12-13) พบว่า มีความแตกต่างกันบ้างในการจัดกลุ่มภารกิจอย่างไรก็ตาม เมื่อพิจารณาแล้วจะเห็นว่าในรายละเอียดมีความสอดคล้องกัน โดยกลุ่มภารกิจและกระบวนการบริหารจะครอบคลุมใน 5 เรื่องหลัก ได้แก่

1. การวางแผน ซึ่งเป็นการค้นหาและกำหนดวิธีการทำงานในอนาคต เพื่อให้บรรลุจุดมุ่งหมาย บรรลุวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่กำหนดไว้อย่างมีประสิทธิภาพ เกิดประโยชน์ต่อหน่วยงานหรือองค์กรมากที่สุด โดยแสดงให้เห็นว่าจะมีการทำอะไร ที่ไหน เมื่อใด ให้ใครทำ ทำอย่างไร ตลอดจนให้รายละเอียดอื่น ๆ ที่จำเป็นเพื่อช่วยให้การปฏิบัติงานคล่องไปอย่างมีประสิทธิภาพ
2. การจัดองค์การ ซึ่งหมายถึง การจำแนกแยกแยะงานที่จำเป็น การจัดกลุ่มงานให้เหมาะสมกับทรัพยากรและสถานการณ์ การมอบหมายงาน การมอบหน้าที่ และการจัดการความสัมพันธ์ของงานและอำนาจ
3. การจัดบุคลากร ซึ่งแบ่งออกเป็น 6 ขั้นตอน คือ การวางแผนทรัพยากรมนุษย์ การสรรหา การคัดเลือก การฝึกอบรมและการพัฒนา การประเมินการปฏิบัติงาน และการให้ผลตอบแทน
4. การอำนวยการ ซึ่งเป็นหน้าที่ของผู้บริหารโดยตรงที่ต้องใช้ความสามารถชักจูงผู้ใต้บังคับบัญชาให้ปฏิบัติงานอย่างดีที่สุด จนกระทั่งองค์การสามารถบรรลุผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์ได้
5. การควบคุม หมายถึง ความพยายามบังคับให้งานและกิจกรรมต่าง ๆ ปฏิบัติไปตามแผนที่กำหนด โดยมีการวัดและปรับปรุงแก้ไขการปฏิบัติงานของผู้ใต้บังคับบัญชาด้วย

ตอนที่ 3 หลักการและแนวคิดเกี่ยวกับการบริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน

ผู้วิจัยขอนำเสนอประเด็นที่เกี่ยวข้องคือ ความหมายของการบริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน กระบวนการบริหาร งานสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน และการบริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานตาม หลักการบริหารจัดการบ้านเมือง และสังคมที่ดี ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

3.1 ความหมายของการบริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน

มีนักวิชาการได้ให้ความหมายของการบริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานไว้ดังนี้

ศิลป์ชัย อ่องตระกูล (2552:8) กล่าวว่า การบริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน หมายถึง การดำเนินงานร่วมกับกลุ่ม บุคคลมีอาชีพหรือชุมชนในท้องถิ่น เพื่อให้การบริการทางการศึกษาแก่ สมาชิกในสังคมตามวัตถุประสงค์ได้อย่างมีคุณภาพ

ณัฐธรา พวงธรรม(2553:14) กล่าวว่า การบริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน หมายถึง กระบวนการบริหาร พัฒนา และปรับปรุงวิธีบริหารงานด้านต่าง ๆ เพื่อนำพาสถานศึกษาสู่ ความก้าวหน้า ส่งเสริมความเจริญด้านความคิด ความรู้ ควบคู่ไปกับการสอดแทรกคุณธรรมแก่นักเรียนเพื่อให้ได้นักเรียนที่มีคุณภาพในสังคม

สรุปได้ว่า การบริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน หมายถึง กระบวนการบริหาร พัฒนา และปรับปรุงวิธีดำเนินงานของสถานศึกษาขั้นพื้นฐานร่วมกับกลุ่ม บุคคลมีอาชีพหรือชุมชนในท้องถิ่น เพื่อนำพาสถานศึกษาให้ดำเนินการให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่ได้กำหนดไว้อย่างมีคุณภาพและ ให้บริการทางการศึกษาแก่นักเรียนคือสมาชิกในสังคมให้มีคุณภาพเกิดความเจริญก้าวหน้าทั้ง ทางด้านความรู้ ความคิด คุณธรรมควบคู่ไปกับการกระทำ

3.2 งานสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน

จากการศึกษาพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 และแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2545 และแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 3) พ.ศ.2553 พระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการกระทรวง ศึกษาธิการ พ.ศ.2545 กฎกระทรวงแบ่งส่วนราชการภายในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน กฎกระทรวงกำหนดหลักเกณฑ์และวิธีการกระจายอำนาจการบริหารและจัดการศึกษา ระเบียบกระทรวงศึกษาธิการว่าด้วยการบริหารจัดการและขอบเขตการปฏิบัติหน้าที่ของสถานศึกษาขั้นพื้นฐานที่เป็นนิติบุคคลในสังกัดเขตพื้นที่การศึกษา พ.ศ.2546 และกฎหมายอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง พบสาระสำคัญและขอบข่ายภารกิจของสถานศึกษาขั้นพื้นฐานได้แบ่งการบริหารงานออกเป็น 4 งาน คือ งานบริหารงานวิชาการ งานบริหารงานงบประมาณ งานบริหารงานบุคคล งานบริหารทั่วไป ใน

งานบริหารทั่วไปนั้นได้รวมเอางานธุรการ งานสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียน งานกิจการนักเรียน และงานอาคารสถานที่และสิ่งแวดล้อม ไว้ด้วยกัน (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2548: 9) โดยมีรายละเอียดในแต่ละงาน ดังนี้ คือ

3.2.1 การบริหารงานวิชาการ การบริหารงานวิชาการ หมายถึงการบริหารที่เกี่ยวกับการพัฒนาคุณภาพการศึกษา อันเป็นเป้าหมายสูงสุดของภารกิจของโรงเรียน การบริหารงานวิชาการเป็นภารกิจสำคัญที่สุดของสถานศึกษาซึ่งเป็นหน่วยงานที่ได้รับมอบหมายจากสังคมให้ทำหน้าที่จัดการศึกษา แนวทางการบริหารงานวิชาการของสถานศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ ได้กำหนดแนวทางการบริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานด้านวิชาการ โดยกำหนดในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 และแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2545 ได้แก่ การจัดกระบวนการเรียนรู้ การจัดการประเมินผู้เรียน จัดทำสาระของหลักสูตรตามวัตถุประสงค์ของหลักสูตรแกนกลาง ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับสภาพปัจจุบันในชุมชนและสังคม ภูมิปัญญาท้องถิ่น คุณลักษณะอันพึงประสงค์เพื่อเป็นสมาชิกที่ดีของครอบครัว ชุมชน สังคม และประเทศชาติ ที่กำหนดไว้ในพระราชบัญญัติการศึกษาภาคบังคับ พ.ศ.2545 ได้แก่ การจัดการศึกษาเป็นพิเศษสำหรับเด็กที่มีความบกพร่องทางร่างกาย จิตใจ สติปัญญา การสื่อสาร และการเรียนรู้หรือมีร่างกายพิการ หรือทุพพลภาพ หรือเด็กซึ่งไม่สามารถพึ่งตนเองได้ หรือไม่มีผู้ดูแล หรือด้อยโอกาส หรือเด็กที่มีความสามารถพิเศษ โดยให้ได้รับการศึกษาภาคบังคับด้วยรูปแบบและวิธีการที่เหมาะสม รวมทั้งอำนวยความสะดวก สื่อ บริการ และความช่วยเหลืออื่นใดตามความจำเป็นเพื่อประกันโอกาสและความเสมอภาคในการได้รับการศึกษาภาคบังคับ การบริหารงานวิชาการเป็นภารกิจที่สำคัญที่สุดของการบริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานให้บรรลุเป้าหมายการปฏิรูปการศึกษา จำเป็นอย่างยิ่งที่ผู้บริหารสถานศึกษาจะต้องศึกษา ทำความเข้าใจในบทบาทและหน้าที่ที่กำหนดขึ้นตามกฎหมายระเบียบที่กำหนด รวมทั้ง การมีวิสัยทัศน์ที่จะพัฒนาตนเองให้มีความรู้ ความสามารถ และทักษะสำหรับการบริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานการบริหารงานวิชาการให้ดีขึ้น เพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษาไปสู่จุดมุ่งหมายได้อย่างมีประสิทธิภาพ

3.2.2 การบริหารงานงบประมาณ การบริหารงานงบประมาณหมายถึงการควบคุมงบประมาณ การเบิกจ่ายเงิน การตรวจสอบ การใช้จ่ายเงิน จากการปฏิรูประบบการบริหารงานภาครัฐ นำมาสู่การปรับกลยุทธการบริหารงานภาครัฐใหม่ภายใต้แนวคิดที่มุ่งเน้นผลงานหรือผลสัมฤทธิ์ (RBM: Result-based Budgeting) ซึ่งเป็นการบริหารที่มุ่งผลสัมฤทธิ์หรือผลงานหลัก โดยใช้ระบบการประเมินผลงานที่อาศัยตัวชี้วัดเป็นตัวสะท้อนผลงานให้ออกมาเป็นรูปธรรม ซึ่งผลการประเมินจะชี้วัดถึงความคุ้มค่าในการทำงานให้แสดงผลงานต่อสาธารณะและเพื่อปรับปรุงกระบวนการทำงานให้ดียิ่งขึ้น สามารถพัฒนาประสิทธิภาพการทำงานของหน่วยงานภาครัฐให้เกิด

ประสิทธิภาพสูงขึ้น คุ่มค่าเป็นรูปธรรมและได้รับการยอมรับจากสาธารณชน อันเป็นการสร้างศักยภาพเพิ่มขีดความสามารถของประเทศ ส่วนแนวทางการบริหารงานงบประมาณแบบมุ่งเน้นผลงานนั้น หน่วยงานต้องพัฒนาการจัดการทางการเงินให้มีมาตรฐาน 7 ด้าน คือ 1) การวางแผนงบประมาณ 2) การกำหนดผลผลิตและการคำนวณต้นทุน 3) การจัดระบบการจัดซื้อจัดจ้าง 4) การบริหารทางการเงินและการควบคุมงบประมาณ 5) การรายงานทางการเงินและผลการดำเนินงาน 6) การบริหารทรัพย์สิน และ 7) การตรวจสอบภายใน แนวทางการบริหารงบประมาณ การบริหารงบประมาณของสถานศึกษามุ่งเน้นความเป็นอิสระ ในการบริหารจัดการมีความคล่องตัว โปร่งใส ตรวจสอบได้ยึดหลักการบริหารมุ่งเน้นผลสัมฤทธิ์และบริหารงบประมาณแบบมุ่งเน้นผลงานเพื่อให้ได้ผลผลิต (Output) และผลลัพธ์ (Outcome) เป็นไปตามข้อตกลงการให้บริการมีการจัดหาผลประโยชน์จากทรัพย์สินของสถานศึกษา สามารถบริหารจัดการทรัพยากรที่ได้อย่างเพียงพอและมีประสิทธิภาพส่งผลให้เกิดคุณภาพที่ดีขึ้นต่อผู้เรียน การบริหารงานงบประมาณเป็นการบริหารทรัพยากรการบริหารให้มีประสิทธิภาพ เป็นหน้าที่ของผู้บริหารต้องดำเนินการด้วยความรอบคอบ ถูกต้องตามกฎหมายที่เกี่ยวข้องให้บรรลุตามเป้าหมายของการจัดการศึกษาของสถานศึกษา

3.2.3 การบริหารงานบุคคล บุคคลหรือบุคลากร ถือว่าเป็นหนึ่งในทรัพยากรการบริหาร 4 อย่าง นั่นคือ คน (man) เงิน (money) วัสดุอุปกรณ์ (materials) และการจัดการ (management) ซึ่งทรัพยากรบุคคลนั้นถือได้ว่าเป็นปัจจัยที่สำคัญที่สุดในการบริหาร แนวทางการบริหารงานบุคคล กระทรวงศึกษาธิการได้กำหนดแนวทางการบริหารงานบุคคลของสถานศึกษาขึ้นพื้นฐานไว้ในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2545 ได้แก่ การพัฒนาบุคลากรให้มีความรู้ความสามารถและทักษะในการใช้เทคโนโลยีเพื่อการศึกษา กำหนดไว้ในพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการกระทรวงศึกษาธิการ พ.ศ.2546 ได้แก่ ผู้อำนวยการสถานศึกษาเป็นผู้บังคับบัญชาข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษาในสถานศึกษา การบริหารกิจการของสถานศึกษาให้เป็นไปตามกฎหมาย กฎระเบียบ ข้อบังคับของทางราชการและของสถานศึกษา รวมทั้งนโยบายและวัตถุประสงค์ของสถานศึกษา การประสานการระดมทรัพยากรเพื่อการศึกษา ควบคุมดูแลบุคลากร การเงิน และพัสดุ สถานที่และทรัพย์สินอื่นของสถานศึกษา ให้เป็นไปตามกฎหมาย ระเบียบ และข้อบังคับของทางราชการ และปฏิบัติงานอื่นตามที่ได้รับมอบหมายจากรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ ปลัดกระทรวงศึกษาธิการ เลขาธิการ สภาการศึกษา รวมทั้งงานอื่นที่กระทรวงมอบหมาย การดำเนินงานตามที่ได้รับจากการกระจายอำนาจและมอบอำนาจ กำหนดไว้ใน พ.ร.บ.ระเบียบข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา พ.ศ.2546 การบริหารงานบุคคลจึงถือเป็นภารกิจที่สำคัญของผู้บริหารสถานศึกษาขึ้นพื้นฐานดำเนินการส่งเสริมให้บุคลากรในสถานศึกษาสามารถปฏิบัติงานอย่างมีประสิทธิภาพ ตอบสนองภารกิจของ

สถานศึกษา มีการดำเนินการบริหารงานบุคคลให้เกิดความคล่องตัว อิสระ ถูกต้อง เป็นไปตามหลักธรรมาภิบาลภายใต้กฎหมายระเบียบที่เกี่ยวข้อง ส่งเสริมบุคลากรให้ได้รับการพัฒนามีความรู้ความสามารถ มีขวัญกำลังใจ และมีจิตสำนึกในการปฏิบัติงานที่รับผิดชอบให้เกิดผลสำเร็จตามหลักการบริหารแบบมุ่งผลสัมฤทธิ์ มีการยกย่องเชิดชูเกียรติ สร้างความมั่นคงและก้าวหน้าในวิชาชีพ ซึ่งจะส่งผลดีต่อการพัฒนาคุณภาพการศึกษาของผู้เรียน

3.2.4 การบริหารทั่วไป เป็นงานที่เกี่ยวข้องกับการจัดระบบบริหารองค์กร การบริการ ให้การบริหารงานอื่น ๆ บรรลุผลตามมาตรฐาน คุณภาพ และเป้าหมายที่กำหนดไว้ โดยมีบทบาทหลักในการประสานส่งเสริมสนับสนุนและการอำนวยความสะดวกต่าง ๆ ในการให้บริการการศึกษา มุ่งพัฒนาสถานศึกษาโดยใช้รูปแบบของการนำนวัตกรรมและเทคโนโลยีอย่างเหมาะสมมาใช้ส่งเสริมให้การบริหารและการจัดการศึกษาของสถานศึกษาตามหลักการบริหารงานที่มุ่งหน้าผลสัมฤทธิ์ของงานเป็นหลัก โดยเน้นความโปร่งใส ความรับผิดชอบที่ตรวจสอบได้ ตลอดจนการมีส่วนร่วมของบุคคล ชุมชน และองค์กรที่เกี่ยวข้องเพื่อให้การบริหารและจัดการศึกษามีประสิทธิภาพและประสิทธิผล แนวทางการบริหารทั่วไป กระทรวงศึกษาธิการได้กำหนดแนวทางการบริหารทั่วไปของสถานศึกษาขั้นพื้นฐานไว้ในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2545 ได้แก่ การร่วมกับบุคคล ครอบครัว องค์กร ชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เอกชน องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ และสถาบันสังคมอื่น ส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชน การบริหารและจัดการศึกษาทั้งด้านวิชาการ งบประมาณ การบริหารงานบุคคล และการบริหารทั่วไปตามที่กระทรวงกระจายอำนาจมาให้ การเป็นกรรมการและเลขานุการในคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน การจัดให้มีระบบการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา และจัดทำรายงานคุณภาพการศึกษาประจำปีเสนอต่อหน่วยงานต้นสังกัด และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง รวมทั้ง เปิดเผยต่อสาธารณชน การให้ความร่วมมือในการจัดเตรียมเอกสารหลักฐานที่มีข้อมูลเกี่ยวข้องกับสถานศึกษาตามคำร้องขอของสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา หรือบุคคล หรือหน่วยงานภายนอกที่ทำการประเมินคุณภาพภายนอกของสถานศึกษา เพื่อเสนอต่อคณะกรรมการเขตพื้นที่การศึกษา การอนุมัติประกาศนียบัตร และวุฒิปัตร์ของสถานศึกษาตามระเบียบที่คณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานกำหนด การปฏิบัติงานอื่นตามที่ได้รับมอบหมายจากรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ ปลัดกระทรวงศึกษาธิการ เลขาธิการสภาการศึกษา เลขาธิการคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน และผู้อำนวยการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา รวมทั้งงานอื่นที่กระทรวงมอบหมาย การบริหารทั่วไปเป็นการบริหารงานที่สนับสนุนงานอื่น ๆ จึงเป็นภารกิจที่ผู้บริหารให้ความสำคัญ เพราะทำให้สามารถดำเนินการบริหารด้านอื่น ๆ ได้อย่างต่อเนื่องสัมพันธ์กันและบรรลุเป้าหมายได้อย่างมีประสิทธิภาพ

3.3 การบริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานตามหลักการบริหารจัดการบ้านเมืองและสังคมที่ดี

การบริหารจัดการตามอำนาจหน้าที่ของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานนอกจากจะดำเนินการตามหลักการและแนวปฏิรูปการศึกษาแล้วยังต้องยึดหลักการดำเนินการตามหลักบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดี ซึ่งประกอบด้วยหลักการสำคัญ 6 ประการ ได้แก่ (พาพิพย์ ชมคำ 2552: 11 -13)

3.3.1. หลักนิติธรรม หมายถึง การตรากฎหมายถูกต้อง เป็นธรรม การกำหนดกฎกติกา และการปฏิบัติตามกฎ กติกาที่ตกลงกันไว้อย่างเคร่งครัดโดยคำนึงถึง สิทธิเสรีภาพ ความยุติธรรม ของสมาชิก

3.3.2. หลักคุณธรรม หมายถึง การยึดมั่นในความถูกต้องดีงาม การส่งเสริม สนับสนุน ให้ประชาชนพัฒนาตนเองไปพร้อมกันเพื่อให้คนไทยมีความซื่อสัตย์จริงใจ ขยัน อดทน มีระเบียบ วินัย ประกอบอาชีพสุจริตเป็นนิสัยประจำชาติ

3.3.3. หลักความโปร่งใส หมายถึง การสร้างความไว้วางใจซึ่งกันและกันของคนในชาติ โดยปรับปรุงกลไกการทำงานขององค์กร ทุกวงการให้มีความโปร่งใส มีการเปิดเผยข้อมูล ข่าวสาร ที่เป็นประโยชน์อย่างตรงไปตรงมาด้วยภาษาที่เข้าใจง่าย ประชาชนเข้าถึงข้อมูลข่าวสารได้ สะดวก และมีกระบวนการให้ประชาชนตรวจสอบความถูกต้องชัดเจน

3.3.4. หลักการมีส่วนร่วม หมายถึง เปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมรับรู้และเสนอความคิดเห็นในการตัดสินใจปัญหาสำคัญของประเทศไม่ว่าด้วยการแสดงความคิดเห็น การได้มีส่วนร่วม สาธารณะ การประชาพิจารณ์ และการแสดงประชามติหรือ อื่น ๆ

3.3.5. หลักความรับผิดชอบ หมายถึง การตระหนักในสิทธิหน้าที่ ความสำนึกในความรับผิดชอบต่อสังคม การใส่ใจปัญหาสาธารณะของบ้านเมืองและกระตือรือร้นในการแก้ไขปัญหา ตลอดจนเคารพในความคิดเห็นที่แตกต่าง และความกล้าที่จะยอมรับผลจากการกระทำของตน

3.3.6. หลักความคุ้มค่า หมายถึง การบริหารจัดการและใช้ทรัพยากรที่มีจำนวนจำกัด เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่ส่วนรวม โดยการรณรงค์ให้คนไทยมีความประหยัดใช้ของอย่าง คุ้มค่า สร้างสรรค์สินค้าและบริการที่มีคุณภาพสามารถแข่งขันได้ในเวทีโลกและรักษาพัฒนา ทรัพยากรธรรมชาติให้สมบูรณ์ยั่งยืน

ตอนที่ 4 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

จักรปรุพท์ วิชาอัครวิทย์ (2559) ศึกษาวิจัยเรื่องรูปแบบการจัดการเรียนการสอนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในจังหวัดเชียงใหม่ผลการวิจัยพบว่า 1) ด้านการพัฒนาหลักสูตรการจัดการเรียนการสอนและการวัดประเมินผล พบว่า การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ในแต่ละกลุ่มสาระการเรียนรู้ จะเน้นการเรียนรู้ให้ผู้เรียนได้คิด วิเคราะห์ ถึงรากฐานสำคัญของหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง และเรียนรู้จากการปฏิบัติจริง และมีการวัดผลและประเมินผลตรงตามแผนการจัดการเรียนรู้ มีการกำหนดเครื่องมือวัด วิธีการ และเกณฑ์การประเมินตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งส่งผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนในภาพรวมสูงขึ้น 2) ด้านกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน พบว่า 2.1) การจัดกิจกรรมลูกเสือ เนตรนารี และยุวกาชาด ได้นำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในกระบวนการต่าง ๆ อย่างกลมกลืน ยึดหลักความมีเหตุผล และความพอประมาณ 2.2) กิจกรรมส่งเสริมการประหยัดและอดออม มีการปฏิบัติอย่างจริงจังและส่งผลต่อการดำเนินชีวิตของครู และนักเรียน รวมทั้งขยายผลไปสู่ชุมชนด้วย 2.3) กิจกรรมส่งเสริมความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ มีการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ให้นักเรียนมีจิตอาสาและการดำเนินวิถีชีวิตที่พอเพียง 2.4) กิจกรรมสร้างระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนมีการดำเนินการที่ได้ผลเป็นอย่างดี มีกิจกรรมการเยี่ยมบ้าน มีเครือข่ายผู้ปกครอง มีการแลกเปลี่ยนข้อมูลระหว่างครูกับผู้ปกครอง และกิจกรรมเข้าค่ายคุณธรรม ส่วนการนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในการจัดการเรียนการสอน ตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง 3 องค์ประกอบและเงื่อนไข 2 ประการพบว่า ความพอประมาณ ครูส่วนใหญ่ได้บูรณาการหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในรายวิชาที่สอนที่ปรากฏในแผนการจัดการเรียนรู้ได้อย่างเหมาะสมกับเนื้อหาและระยะเวลา การจัดงบประมาณมีความเหมาะสมกับโครงการ การจัดแหล่งการเรียนรู้เหมาะสมและเพียงพอกับความต้องการ มีการใช้ทรัพยากรในท้องถิ่นในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ได้ตามอัตราภาพ **ความมีเหตุผล** พบว่า ครูสอนโดยนำแนวคิดและแนวปฏิบัติตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ได้อย่างถูกต้อง มีวัตถุประสงค์และเป้าหมายในการจัดกิจกรรมอย่างชัดเจน และมีเหตุผล **ภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี** พบว่า มีการจัดทำแผนงาน โครงการ กิจกรรมที่สามารถปฏิบัติได้จริง สอดคล้องกับวิถีชีวิต มีการกำกับ นิเทศ ติดตามและประเมินผล เพื่อป้องกันความเสี่ยงและความเสียหายที่จะเกิดขึ้น ครูเป็นแบบอย่างที่ดีในการลดค่าใช้จ่ายที่ฟุ่มเฟือย การประหยัดพลังงาน การอนุรักษ์และพัฒนาสิ่งแวดล้อม วัฒนธรรม และภูมิปัญญาไทย มีการถ่ายทอดองค์ความรู้ซึ่งกันและกัน มีกิจกรรมเพื่อการเพิ่มรายได้ ลดรายจ่าย และการนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาปรับใช้ในชีวิตประจำวันได้อย่างหลากหลาย **เงื่อนไขความรู้** พบว่า ครูและผู้เรียนเกิดความรู้ ตามแนวคิดและการปฏิบัติตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง สามารถนำความรู้มาบูรณาการในการจัดการ

เรียนรู้ การจัดทำโครงการ และเกิดการเรียนรู้วิชาการต่าง ๆ อย่างรอบด้าน สามารถนำความรู้ที่ได้รับไปใช้ในชีวิตประจำวัน นำไปประกอบอาชีพ และเผยแพร่ความรู้สู่ชุมชนอย่างต่อเนื่องอย่างเป็นรูปธรรม **เงื่อนไขคุณธรรม** พบว่า ครูเป็นแบบอย่างที่ดีด้านคุณธรรม วัฒนธรรม และการรักษาสีงแวดล้อม ภายในโรงเรียนและชุมชน ทำให้ชุมชนเกิดศรัทธาและส่งผลให้เกิดการพัฒนาสังคมอย่างยั่งยืน

จักรปรุพห์ วิชาอัครวิทย์ (2555) ได้ศึกษาวิจัยเรื่องรูปแบบการบริหารสถานศึกษาขึ้นพื้นฐานตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ผลการวิจัยพบว่า 1) ผลการสังเคราะห์บทเรียนการบริหารสถานศึกษาขึ้นพื้นฐานตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงที่ก่อให้เกิดผลสำเร็จและสามารถเป็นแบบอย่างได้พบว่า 1.1 งานบริหารวิชาการ มีการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษาโดยบูรณาการหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสู่การเรียนการสอน ผ่านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่สอดแทรกหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงทุกกลุ่มสาระ โดยเน้นให้ผู้เรียนนำความรู้ไปปฏิบัติในชีวิตประจำวัน ซึ่งเป็นการขยายผลสู่การปฏิบัติในครอบครัว ชุมชน ของตนเอง อันเป็นการส่งเสริมให้นักเรียนปฏิบัติตนอย่างมีสติปัญญาและยึดมั่นในทางสายกลาง และดำเนินชีวิตด้วยความซื่อสัตย์สุจริต อดทนแบ่งปัน รับผิดชอบ และอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข ตลอดจนรักและภาคภูมิใจในความเป็นไทย ด้านการพัฒนาคณาการศึกษาคัดให้มีการศึกษาวิเคราะห์สภาพความต้องการ ความจำเป็นของสถานศึกษา เพื่อวิจัยและพัฒนาคุณภาพการศึกษา และส่งเสริมให้ครูทำการวิจัยในชั้นเรียนตามความรู้ ความสนใจ และศักยภาพของแต่ละคน และยังมีการประสานความร่วมมือในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อพัฒนาคณาการศึกษากับสถานศึกษา บุคคล ครอบครัว องค์กร หน่วยงาน และสถาบันอื่น และนำผลการวิจัยไปใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อการพัฒนาคณาการศึกษา 1.2 งานบริหารงบประมาณ มีการจัดทำและเสนอของบประมาณตามความเหมาะสมและความต้องการที่แท้จริง โดยคำนึงถึงความเหมาะสมและความจำเป็นของสถานศึกษา โดยมีการวิเคราะห์ทิศทางและยุทธศาสตร์ของหน่วยงาน และมีการจัดทำรายละเอียดโครงสร้างแผนงานโครงการและกิจกรรมที่ชัดเจน โดยอยู่บนพื้นฐานของความโปร่งใสและยุติธรรม สามารถตรวจสอบได้ ตลอดจนมีความซื่อสัตย์ในการบริหารการเงิน บัญชี และการจัดซื้อจัดจ้าง 1.3 งานบริหารบุคคล มีการวางแผนอัตรากำลังตามความต้องการและความจำเป็นของสถานศึกษา โดยมีการวิเคราะห์ภารกิจและประเมินสภาพความต้องการกำลังคนกับภารกิจของสถานศึกษา และมีการส่งเสริมให้ข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษามีการพัฒนาตนเองตามความต้องการและความจำเป็น ตลอดจนมีความยุติธรรมในการขอเลื่อนขั้นและเลื่อนตำแหน่ง รวมทั้ง มีความเสมอภาคในการได้รับการพัฒนาตามศักยภาพ 1.4 งานบริหารทั่วไป มีการใช้อาคารสถานที่อย่างประหยัด คุ่มค่า ตลอดจนมีการบำรุง ดูแล และพัฒนาอาคารสถานที่ สภาพแวดล้อมของสถานศึกษา และสร้าง

จิตสำนึกให้ทุกคนมีส่วนรับผิดชอบในการดูแลรักษา รวมทั้ง มีความเอื้อเฟื้อบริการอาคารสถานที่แก่ชุมชนในการจัดทำกิจกรรมต่าง ๆ ด้านความสัมพันธ์กับชุมชน มีการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นหรือเครือข่ายผู้ปกครอง ชุมชน เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดกระบวนการเรียนการสอน 2) การนำเสนอรูปแบบที่เหมาะสมในการบูรณาการหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสู่การปฏิบัติในสถานศึกษา

ขั้นพื้นฐานผู้วิจัยได้สรุปรูปแบบเป็น “โรงเรียนของพ่อ” โดยบูรณาการหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง คือ ความพอประมาณ ความมีเหตุผล การมีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี เงื่อนไขความรู้ และเงื่อนไขคุณธรรม สู่การบริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน 4 งานคือ งานบริหารวิชาการ ประกอบด้วย 1) การพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา 2) การพัฒนากระบวนการเรียนรู้ 3) การวัด ประเมินผล และการเทียบโอนรายวิชา 4) การประกันคุณภาพและมาตรฐานภายในสถานศึกษา 5) การพัฒนาการใช้สื่อและเทคโนโลยี 6) การพัฒนาและส่งเสริมให้มีแหล่งเรียนรู้ 7) การวิจัยเพื่อพัฒนาคุณภาพ 8) การส่งเสริมชุมชนให้มีความเข้มแข็งทางวิชาการ งานบริหารงบประมาณ ประกอบด้วย 1) การจัดทำและเสนอของบประมาณ 2) การจัดสรรงบประมาณ 3) การบริหารการเงิน 4) การบริหารบัญชี 5) การบริหารพัสดุและสินทรัพย์ งานบริหารบุคคล ประกอบด้วย 1) การวางแผนอัตรากำลังและกำหนดตำแหน่ง 2) การพัฒนาบุคลากร งานบริหารทั่วไป ประกอบด้วย 1) อาคารสถานที่ 2) การจัดบรรยากาศและสภาพแวดล้อม 3) ชุมชนสัมพันธ์

จักรปรุฬห์ วิชาอัครวิทย์ (2553) ได้สังเคราะห์บทเรียนและนำเสนอรูปแบบที่เหมาะสมของการบริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานบนพื้นที่สูงในจังหวัดเชียงใหม่และจังหวัดแม่ฮ่องสอนในการบูรณาการปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสู่การปฏิบัติในสถานศึกษาพอเพียงต้นแบบเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพสรุปผลการวิจัยรูปแบบประกอบด้วยเนื้อหา 2 ส่วน คือ 1) องค์ประกอบของรูปแบบประกอบด้วย 4 องค์ประกอบ คือ 1) ด้านการบริหารจัดการ ประกอบด้วย นโยบาย วิชาการ งบประมาณ และการบริหารทั่วไป 2) ด้านการพัฒนาหลักสูตรและการจัดการเรียนการสอน ประกอบด้วย หน่วยการเรียนรู้ การบูรณาการหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสู่การเรียนการสอน สื่อ และแหล่งเรียนรู้ การวัดและประเมินผลการจัดการเรียนการสอน 3) ด้านการพัฒนาบุคลากร ประกอบด้วย การพัฒนาบุคลากร การติดตามขยายผล 4) ด้านการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน ประกอบด้วย การแนะแนวและระบบดูแลช่วยเหลือผู้เรียน กิจกรรมนักเรียน กิจกรรมเพื่อสังคมและสาธารณประโยชน์ 2) แนวทางการนำรูปแบบไปใช้สิ่งที่ควรดำเนินการคือ 1) กำหนดนโยบายการจัดการศึกษาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเป็นนโยบายสำคัญของสถานศึกษา 2) พัฒนาความรู้ความเข้าใจแก่บุคลากรทั้งผู้บริหาร ครู และคณะกรรมการสถานศึกษา และส่งเสริมให้ปฏิบัติตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง 3) ประชาสัมพันธ์เผยแพร่ความรู้ ความเข้าใจแก่ผู้เกี่ยวข้อง 4) ทบทวนหรือปรับปรุงโครงสร้างและพัฒนาระบบบริหารจัดการ 5) จัดทำ ปรับปรุง หรือเพิ่มเติมโครงการ กิจกรรม และ

ปรับแผนกลยุทธ์และแผนปฏิบัติการของสถานศึกษา 6) ปรับปรุงและพัฒนาหลักสูตรของสถานศึกษา 7) จัดการเรียนการสอนตามหลักสูตรสถานศึกษา 8) เสริมสร้างบรรยากาศและสภาพแวดล้อมให้เอื้อต่อการเรียนรู้ 9) จัดระบบนิเทศ ติดตาม ประเมินผล และรายงานผล และ 10) ให้ผู้ปกครองและชุมชนเข้าร่วมในการจัดการศึกษาในขั้นตอนสำคัญทุกขั้นตอน

อรรถพล อนันตวรฤทธิกุล (2552) ได้สังเคราะห์และนำเสนอรูปแบบการจัดการเรียนรู้ที่เหมาะสมในการบูรณาการปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสู่การจัดการเรียนการสอน ผลการวิจัยพบว่ารูปแบบการบูรณาการปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสู่สถานศึกษาที่มีการจัดดำเนินการอยู่ในโรงเรียนเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบ ประกอบด้วย การบูรณาการในการจัดการเรียนการสอนตามหลักสูตรการบูรณาการในการจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตร และการบูรณาการในการบริหารจัดการศึกษา ทั้งนี้การบูรณาการในการจัดเรียนการสอนพบทั้งในขั้นตอนการออกแบบกิจกรรมการเรียนการสอนและขั้นตอนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ในชั้นเรียน ในด้านการนำเสนอรูปแบบการจัดการเรียนรู้ที่เหมาะสมในการบูรณาการปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสู่การจัดการเรียนการสอน ทำโดยการสังเคราะห์บทเรียนในการจัดการเรียนรู้ของโรงเรียนเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบร่วมกับแนวคิดในการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยม ของ แกรทวอล พระพรหมคุณาภรณ์ และ สุมณ อมรวิวัฒน์ สรุปได้เป็นขั้นตอนในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่เหมาะสมต่อการบูรณาการปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสู่การจัดการเรียนการสอน แบ่งออกเป็น 5 ขั้นตอน ได้แก่ ขั้นที่ 1 การเผชิญสถานการณ์ใหม่ ขั้นที่ 2 การกระตุ้นให้เกิดการมีส่วนร่วมและลงมือปฏิบัติ ขั้นที่ 3 ขั้นการแก้ปัญหาจนเกิดการตระหนักในคุณค่า ขั้นที่ 4 การถอดบทเรียนด้วยหลักคิด 3 ห่วง 2 เงื่อนไข และขั้นที่ 5 การสนับสนุนส่งเสริมให้เกิดการปฏิบัติอย่างสม่ำเสมอจนเกิดเป็นลักษณะนิสัย

ชาญชัย เพ็ชรประพันธ์กุล (2550) ได้ศึกษาเรื่อง เศรษฐกิจพอเพียงกับการพัฒนาประเทศไทย จากแนวปรัชญาสู่การนำไปปฏิบัติจริง พบว่า จากการใช้แบบจำลองสมการโครงสร้าง (Structural Equation Model: SEM) จะสามารถชี้ให้เห็นว่า “ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” ในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ มีความสมบูรณ์ของตัวแปรต้นและตัวแปรตามครบถ้วนที่จะใช้ในการอธิบายปัญหาการพัฒนาประเทศ ทั้งทางด้านสังคม เศรษฐกิจ และการเมือง พร้อมทั้งมีพลังในการอธิบายได้ดีกว่าแนวคิดการพัฒนาแบบตะวันตก ทั้งยังสามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้ทั้งในประเทศกำลังพัฒนาและประเทศที่พัฒนาแล้ว ตัวแปรตาม คือ การพัฒนาประเทศทั้ง 3 ด้าน ได้แก่ การพัฒนาสังคม การพัฒนาเศรษฐกิจ และการพัฒนาการเมือง ตัวแปรต้นหรือตัวแปรเหตุมีทั้งสิ้น 3 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มแรกเป็นกลุ่มที่เกี่ยวข้องกับเศรษฐศาสตร์ คือ การต้อง “เลือก” ระหว่าง ความพอเพียงพอประมาณกับการแข่งขัน กลุ่มที่ 2 เป็นกลุ่มที่เกี่ยวข้องกับศาสตร์ด้านการจัดการ คือ การต้อง “จัดการ” การดำเนินงานทุกขั้นตอนอย่างมีแบบแผน ด้วยเหตุด้วยผล โดยอยู่บนพื้นฐานหลัก

วิชาที่ถูกต้อง กลุ่มที่ 3 เป็นกลุ่มที่เกี่ยวข้องกับพุทธศาสตร์ คือ การต้อง “มี” คุณธรรม ความซื่อสัตย์ สุจริต ความเพียรพยายาม ความอดทน บนพื้นฐานความมีสติและปัญญาของประชาชนทุกระดับ นัก ทฤษฎี นักธุรกิจ และเจ้าหน้าที่ของรัฐ

สุพรรณศักดิ์ กัณตะบุตร (2550) ได้ศึกษาเรื่อง การประยุกต์ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงใน ภาคธุรกิจ ซึ่งการศึกษาในครั้งนี้ ใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเป็นแนวทางในการตรวจสอบ กิจกรรมทางธุรกิจขององค์กรธุรกิจไทยหลาย ๆ แห่ง จากหลายอุตสาหกรรมด้วยกัน คือ ธุรกิจขนาด กลางและย่อม 296 แห่งจากอุตสาหกรรมหลัก 6 กลุ่มของประเทศสหรัฐอเมริกา บ้าน อนุรักษ์กระดาษา โรงพยาบาลเทพารินทร์ บริษัทแพนด้า จิวเวลลี่ จำกัด (มหาชน) บริษัทไทโร เพรซิเดนท์ฟุตส์ จำกัด (มหาชน) บริษัทปูนซีเมนต์ไทย จำกัด (มหาชน) โดยที่ทั้งหมดได้ฝ่า วิฤตการณ์ทางเศรษฐกิจ ปี พ.ศ.2540 มาได้อย่างประสบผลสำเร็จ ซึ่งเป็นการแสดงถึง ความสามารถที่จะรักษาสสมดุลระหว่างองค์ประกอบต่าง ๆ ขององค์กร และสามารถยืนหยัด ท่ามกลางความยากลำบากทางเศรษฐกิจและสังคมได้เป็นอย่างดี จากการศึกษาพบว่า องค์กรธุรกิจ ไทยเหล่านี้ มีแนวทางในการดำเนินกิจกรรมที่คล้ายคลึงกันซึ่งสวนทางกับแนวทางในการดำเนิน ธุรกิจกระแสหลัก แนวทางเหล่านี้ยังสอดคล้องกับปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง กล่าวคือ 1) มอง การณ์ไกลในการบริหารจัดการธุรกิจ ไม่มุ่งหวังเพียงแต่การสร้างกำไรสูงสุดในระยะสั้น 2) ตระหนักในคุณค่าของพนักงานอย่างจริงใจ และมีการปลดพนักงานในช่วงวิกฤตการณ์ทาง เศรษฐกิจปี พ.ศ.2540 3) มีความรับผิดชอบอย่างเป็นรูปธรรมต่อผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียของธุรกิจที่ หลากหลาย รวมถึงสังคมและสิ่งแวดล้อม โดยแสดงให้เห็นประจักษ์ทางกิจกรรมทางธุรกิจที่ดำเนิน อยู่ และ 4) พัฒนานวัตกรรมในผลิตภัณฑ์และกระบวนการในการดำเนินงาน นอกจากนี้ ยังได้ เปรียบเทียบแนวทางในการดำเนินธุรกิจขององค์กรธุรกิจที่มีความยั่งยืน 28 องค์กรแห่งโลกตะวันตก (เช่น BMW HSBC และ Nordstrom) ว่าสอดคล้องกับปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงหรือไม่ ผล การศึกษาบ่งชี้ว่า แนวทางในการดำเนินธุรกิจขององค์กรที่มีความยั่งยืนแห่งโลกตะวันตกเหล่านี้ มี ความสอดคล้องกับแนวทางในการดำเนินงานขององค์กรธุรกิจไทยดังกล่าวข้างต้น นอกจากนี้ มี งานวิจัยที่ประยุกต์ใช้ในองค์กร อาทิ

กรอบแนวคิดการวิจัย

จากการทบทวนวรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องผู้วิจัยได้สังเคราะห์แนวคิดของการ นัก การศึกษา นักวิชาการ และนักบริหารการศึกษา ผู้วิจัยสรุปแนวคิดตามทัศนะของผู้วิจัยได้ว่า การ ขับเคลื่อนหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในโรงเรียนบ้านปางมะเขี อำเภอยางตลาด จังหวัดเชียงใหม่ มีกรอบแนวความคิดของการวิจัย ดังแผนภาพที่ 2.6

แผนภาพที่ 2.6 กรอบแนวคิดในการวิจัย

